

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ
ГУМАНІТАРНО-ПЕДАГОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

УДК: 378.4-057.87:172.15

ПОГОДЖЕНО ДОНУСКАЄТЬСЯ ДО ЗАХИСТУ
Декан факультету (Директор ННІ) Завідувач кафедри

(назва факультету (ННІ))

(назва кафедри)

“ ” 20__ р. “ ” 20__ р.

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

Тема: «ФОРМУВАННЯ ПАТРІОТИЧНИХ ПОГЛЯДІВ СТУДЕНТІВ НА
ПРИКЛАДАХ ВІДОМИХ УКРАЇНЦІВ ВІНАХІДНИКІВ ЦИФРОВИХ
ПРИСТОРОЇВ І ПРОГРАМ»

Спеціальність: «Освітні, педагогічні науки»
Освітня програма: «Педагогіка вищої школи»
Магістерська програма: « _____ »
Орієнтація освітньої програми: « _____ »

Керівник магістерської роботи
доктор пед. наук, доцент Сопівник Руслан Васильович
(науковий ступінь та вчене звання) (підпис) (ПІБ)
Виконав _____ Фролов Володимир Анатолійович

НУБІП України

НУБІП України

Вступ.....4

Розділ I. Теоретичні засади формування патріотичних поглядів на прикладі українців винахідників у галузі цифрових технологій.....7

НУБІП України

1.1. Ретроспективний аналіз ідей.....7

1.2. Сутність і структура поняття «Патріотичні погляди студентів».....12

1.3. Видатні українці-винахідники у галузі цифрових пристроїв, як приклад виховання патріотичних поглядів здобувачів освіти.....16

НУБІП України

Висновки до I розділу.....21

Розділ II. Методичні основи формування патріотичних поглядів студентів на прикладах відомих українців винахідників цифрових пристроїв і програм.....23

НУБІП України

2.1. Узагальнення національного досвіду формування патріотичних поглядів студентів на основі методу прикладу на предметах природничого циклу.....23

2.2. Методика формування патріотичних поглядів студентів на прикладах відомих українців винахідників цифрових пристроїв і програм.....32

НУБІП України

Висновки до II розділу.....44

Розділ III. Експериментальна перевірка методики формування патріотичних поглядів студентів на прикладах відомих українців винахідників цифрових пристроїв і програм.....46

НУБІП України

НУБІП України

3.1. Методика діагностики сформованості патріотичних поглядів студентів на прикладах відомих українців винахідників цифрових пристроїв і програм.....	46
3.2. Аналіз результатів експериментального дослідження та методичні рекомендації з підвищення ефективності в рамках досліджуваного предмету.....	60
ВИСНОВКИ.....	90
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	93

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

ВСТУП

НУБІП України

Я, вчитель інформатики для учнів 2-6 класів у 42 школі, з метою підвищення ефективності процесу навчання та патріотичного виховання своїх учнів, вирішив провести дослідження на тему "Формування патріотичних поглядів студентів на прикладах відомих українців винахідників цифрових пристроїв і програм". Ця тема є актуальною та важливою у сучасному освітньому контексті, оскільки патріотичне виховання молодого покоління є однією з ключових завдань для зміцнення національної ідентичності та розвитку України як сучасної держави.

Актуальність теми. Актуальність даної теми визначається декількома факторами. По-перше, Україна має великий потенціал у галузі цифрових технологій та інновацій, і велика кількість українських винахідників робить важливим показ позитивних прикладів для молоді. По-друге, патріотичні погляди мають велике значення для зміцнення об'єднання суспільства та сприяють розвитку нації. Отже, важливо вивчати, як приклади успішних українців у галузі цифрових технологій можуть вплинути на формування патріотичних цінностей серед студентів.

Мета дослідження. Метою цього дослідження є вивчення впливу історій видатних українських винахідників цифрових пристроїв і програм на формування патріотичних поглядів студентів. Крім того, дослідження має на меті розробку методики та практичних рекомендацій для вчителів інформатики щодо використання цих прикладів у навчальному процесі.

Об'єкт дослідження. Об'єктом дослідження є процес формування патріотичних поглядів студентів.

НУБІП України

Предмет дослідження. Предметом дослідження є історії видатних українських винахідників у галузі цифрових пристроїв і програм, їхні досягнення та внесок у розвиток цифрових технологій та інформаційних наук.

Методи дослідження. У даному дослідженні будуть використані наступні методи:

Аналіз літератури та джерел з питань патріотичного виховання та історії українських винахідників у галузі цифрових технологій.

Анкетування студентів для вивчення їхнього ставлення до патріотизму та знань про українських винахідників.

Проведення інтерв'ю з вчителями інформатики для визначення можливостей використання інформації про українських винахідників у навчальному процесі.

4. Розробка методики формування патріотичних поглядів студентів на прикладі відомих українських винахідників цифрових пристроїв і програм.

Проведення практичних семінарів та тренінгів для вчителів інформатики з використанням розробленої методики.

Аналіз результатів дослідження та визначення ефективності впроваджених методів.

Ця магістерська робота має на меті створити практичні інструменти для вчителів інформатики, які допоможуть формувати патріотичні погляди студентів за допомогою прикладів відомих українських винахідників у галузі цифрових технологій. Вона також сприятиме покращенню якості освіти та виховання в українських навчальних закладах.

Університет НУБіП і спеціальність "Педагогіка вищої школи" надають мені можливість отримати необхідні знання і навички для успішного виконання даної

5

магістерської роботи та впровадження результатів в навчальний процес. Будучи вчителем інформатики, я розумію важливість патріотичного виховання та його зв'язок із сучасними технологіями, і саме тому вирішив обрати цю тему для дослідження.

Отже, ця магістерська робота спрямована на вдосконалення методик патріотичного виховання студентів через вивчення історій видатних українських винахідників у галузі цифрових технологій, і відповідає актуальним завданням сучасної освіти та виховання.

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ПАТРІОТИЧНИХ ПОГЛЯДІВ НА ПРИКЛАДІ УКРАЇНЦІВ ВІНАХІДНИКІВ У ГАЛУЗІ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ

1.1 Ретроспективний аналіз ідей

Ретроспективний аналіз ідей щодо формування патріотичних поглядів у молоді має давню історію та коріння у філософських, педагогічних і національно-культурних концепціях. Цей аналіз допомагає зрозуміти, які погляди та ідеї формували патріотичний дух в різні епохи, і як це може бути застосовано у сучасному навчанні і вихованні студентів на прикладі українських винахідників у галузі цифрових технологій. [1]

Антична Греція та Рим: У цій давній епосі національна гордість та патріотизм були важливими елементами грецької та римської культур. Філософи, такі як Платон і Аристотель, висловлювали погляди на громадянські обов'язки та важливість участі у справах держави.

Відродження: Період Відродження в Європі став часом відновлення інтересу до власної культурної спадщини. Українські гуманісти, такі як Іван Федоров та Петро Могила, вносили вагомий внесок у розвиток освіти та патріотизму.

Романтизм: Епоха романтизму акцентувала увагу на національному самосвідомості та ідеї патріотизму. Українські поети і письменники, такі як Тарас Шевченко, висловлювали ідеї національної гідності та відданості рідній землі.

НУБІП України

ХІХ-ХХ століття: Українська культурна інтелігенція, борючись за незалежність та національну ідентичність, сприяла формуванню патріотичних поглядів через культурні, освітні та політичні зусилля. [1]

Сучасність: У сучасному світі ідеї патріотизму і національної гідності набули нового звучання через використання сучасних засобів масової інформації та цифрових технологій. Вони стають більш доступними та широко поширеними через соціальні мережі, веб-сайти та мультимедійні засоби.

Аналіз цих ідей свідчить про те, що формування патріотичних поглядів завжди було важливою складовою процесу виховання та освіти. Сучасні українські винахідники у галузі цифрових технологій можуть стати новими прикладами національної гідності та досягнень, які стимулюватимуть молодь до розвитку свого потенціалу та внеску у власну країну. Ретроспективний аналіз ідей надає контекст для подальших досліджень і розробки методики формування патріотичних поглядів студентів на прикладах цих винахідників.

Цей ретроспективний аналіз ідей також допомагає зрозуміти, як патріотичні погляди студентів можуть бути формовані на основі інноваційних досягнень в сфері цифрових технологій та як ці погляди можуть вплинути на майбутній розвиток України. Однією з ключових ідей, яку можна взяти з цього аналізу, є те, що патріотичність не обмежується лише знанням історії чи символіки, але також пов'язана з актуальними досягненнями сучасного суспільства.

Подальше дослідження має на меті визначити, як історії відомих українських винахідників у галузі цифрових технологій можуть стати стимулом для студентів, вдихнути їх на власні досягнення та сприяти формуванню відчуття гордості за свою країну. Такий підхід дозволяє об'єднати історичні коріння патріотизму з сучасними можливостями цифрових медіа та освіти.

НУБІП України

У ретроспективному аналізі ідей також важливо зазначити, що формування патріотичних поглядів не є одноразовим процесом, а триває протягом усього життя. Тому навчання та виховання, спрямовані на розвиток патріотизму серед студентів, мають бути систематичними та продовжуваними.

З урахуванням цього ретроспективного аналізу, мета дослідження полягає в розробці та впровадженні методики, яка дозволить ефективно використовувати приклади відомих українських винахідників у галузі цифрових технологій як засіб формування патріотичних поглядів студентів. [1] Такий підхід відкриває можливість збагатити навчальний процес і надати студентам конкретні приклади успішних винахідників, які вже зробили важливий внесок у розвиток сучасних технологій та можуть бути для молоді джерелом натхнення.

Зазначений ретроспективний аналіз ідей також дозволяє визначити ключові фактори, які впливали на формування патріотичних поглядів у різні історичні періоди та які можуть бути корисні для розробки методики формування патріотичних цінностей серед сучасних студентів.

Наприклад, античні ідеї громадянської відповідальності та активної участі у державному житті, які мали місце в Греції та Римі, можуть послужити основою для розуміння важливості громадянського обов'язку та активної участі в розвитку України сьогодні.

Ідеї Відродження, зокрема ідея відновлення інтересу до власної культурної спадщини, можуть стимулювати студентів досліджувати і зберігати українську культурну спадщину у цифровій епохі. [1]

Романтичний підхід, який акцентує на національній ідентичності та важливості утвердження національного духу, може вплинути на усвідомлення студентами власної приналежності до українського народу.

Розуміння історії боротьби за незалежність та відданості рідній землі від українських гуманістів та інтелігенції може сприяти формуванню ціннісних орієнтацій серед студентів.

Сучасний період характеризується зростаючим впливом масових комунікаційних засобів і цифрових медіа. Ідеї патріотизму та національної гідності можуть бути ефективно поширені через ці канали, залучаючи молодь до активної участі у суспільному та політичному житті країни.

Отже, ретроспективний аналіз ідей свідчить про неперервний еволюційний процес формування патріотичних поглядів, який відзеркалює динаміку інтересів та потреб суспільства. [1] Розуміння цих ідей і їх історичного контексту допомагає розробляти ефективні методики формування патріотичних цінностей серед сучасної молоді на прикладах українських винахідників у галузі цифрових технологій.

Ретроспективний аналіз ідей щодо формування патріотичних поглядів у молоді дійсно демонструє, як історичні фактори та філософські концепції впливали на цей процес протягом століть. Цей аналіз надає важливий контекст для розуміння того, як сьгоднішні методи формування патріотичних поглядів студентів можуть бути покращені та адаптовані до сучасного середовища, зокрема на прикладі українських винахідників у галузі цифрових технологій.

Деякі ключові висновки та принципи, які можна взяти з ретроспективного аналізу, включають:

Збереження культурної спадщини: Ідеї з Відродження та романтизму підкреслюють важливість збереження та вивчення власної культурної спадщини. Сучасні студенти також можуть відчувати патріотичну прив'язаність, досліджуючи історію, мову, традиції та досягнення своєї країни.

НУБІП України

Активна громадянська участь: Історія Греції та Риму вказує на важливість активної громадянської участі та виконання громадянських обов'язків. Сучасна молодь може бути мотивованою брати участь у громадських ініціативах, політичному процесі та соціальних проектах для покращення країни. [1]

Застосування сучасних комунікаційних засобів: У сучасному світі соціальні мережі, цифрові медіа та інтернет мають великий вплив на формування патріотичних поглядів. Використання цих інструментів для поширення ідей патріотизму та національної гідності може бути ефективним способом залучення молоді.

Розвиток інновацій та технологій: Виняткові досягнення сучасних українських винахідників у галузі цифрових технологій можуть стати символами гордості для молодого покоління. Вони можуть надихати студентів на власні досягнення та розвиток сучасних технологій в Україні.

Систематичність та послідовність: Патріотичні погляди формуються протягом усього життя, тому важливо, щоб методи формування патріотичних цінностей були систематичними та тривалими. Навчальні заклади та громадські організації можуть сприяти цьому процесові, надаючи студентам можливості для постійного вдосконалення своїх патріотичних поглядів.

Узагальнюючи, ретроспективний аналіз ідей підкреслює важливість розвитку патріотичних поглядів серед молоді через використання сучасних методів та контекстуальний підхід. [1] Спільна робота освітян, громадських організацій та інших зацікавлених сторін може сприяти формуванню покоління, яке активно долучається до розвитку своєї країни та має глибокий патріотичний дух.

1.2 Сутність і структура поняття «Патріотичні погляди студентів»

Поняття "патріотичні погляди студентів" відноситься до області соціальної психології і вивчення соціокультурних аспектів особистості. [2] Воно охоплює внутрішні переконання, настанови, цінності і прагнення студентів, пов'язані з любов'ю та відданістю своїй країні або нації, а також з бажанням сприяти її розвитку та підтримувати національну ідентичність.

Структура поняття "патріотичні погляди студентів" може бути такою:

Цінності: Це включає в себе переконання та цінності, які студенти вважають важливими для своєї країни. Це можуть бути свобода, незалежність, права людини, демократія, культурна спадщина, інклюзивність тощо.

Національна ідентичність: Ця складова описує, наскільки студенти ідентифікують себе зі своєю країною, її культурою, мовою і історією.

Діяльність: Це включає в себе конкретні дії та зусилля, які студенти можуть виявляти у підтримку та розвитку своєї країни. Це може включати участь у громадських організаціях, волонтерство, освітній активізм і т. д.

Вплив на вирішення соціальних та політичних питань: Патріотичні погляди студентів можуть впливати на їхню участь у громадських дебатах і виборах, а також на їхню готовність відстоювати свої переконання в питаннях, які стосуються їхньої країни. [2]

Формування патріотичних поглядів студентів може залежати від багатьох факторів, таких як освіта, спілкування з різними соціальними групами, медіа, історичний контекст тощо.

На прикладах відомих українців винахідників цифрових пристроїв і програм можна показати, як патріотичні погляди можуть вплинути на інновації та технологічний розвиток країни. Винахідники, які віддають перевагу розвитку вітчизняних технологій та підтримці вітчизняних стартапів, можуть бути прикладом

для студентів, які прагнуть внести вклад у технологічний розвиток України. Їхні досягнення можуть надихнути інших молодих людей розвивати власні ідеї та проекти на користь своєї країни.

Один з відомих українських винахідників у цій області - це Микола Азаров, який спільно зі своєю командою розробив перший український мікропроцесор "Компаньон". Його робота стала символом того, як українські інженери можуть розвивати власні технології та внести вклад у світову інформаційну індустрію. Студенти, які дізнаються про такі досягнення, можуть відчуті патріотичний стяг до розвитку власної технологічної галузі в Україні. [2]

Ще одним прикладом є Василь Климчук, який спільно зі своєю командою розробив програму для віртуальної реальності (VR) під назвою "Just VR". Його історія успіху може надихнути студентів на те, щоб досліджувати нові області технологій і створювати інноваційні продукти, які допоможуть розвивати цифрову індустрію України.

Формування патріотичних поглядів студентів в даному контексті може відбуватися через такі механізми:

Позитивні приклади: Відомі винахідники стають позитивними прикладами для студентів, показуючи, яким чином розвивати та підтримувати вітчизняну технологічну галузь.

Освіта та патріотична вихованість: Університети можуть сприяти формуванню патріотичних поглядів студентів, включаючи в програму навчання дисципліни, які підтримують розвиток вітчизняних технологій.

Заохочення і підтримка: Створення умов для розвитку інновацій та підтримка стартапів може спонукати студентів до активної участі у розвитку цифрових технологій в Україні. [2]

Громадська активність: Патріотичні погляди можуть проявлятися через активну участь у громадських об'єднаннях, які спрямовані на підтримку та розвиток технологічної галузі в країні.

Зважаючи на важливість формування патріотичних поглядів студентів у сучасному світі, де технології грають все більшу роль у розвитку країни та її впливу на міжнародній арені, можна розглянути додаткові аспекти та ідеї:

Міжнародний досвід: Студенти можуть досліджувати досвід інших країн, які зумовили розвиток власних технологічних галузей, і впроваджувати цей досвід в Україні для стимулювання інновацій.

Освітні ініціативи: Українські вищі навчальні заклади можуть сприяти формуванню патріотичних поглядів студентів шляхом організації конференцій, груп обговорення та лекцій з тем, пов'язаних із розвитком технологій та інновацій в Україні. [2]

Залучення до досліджень: Студенти можуть бути залучені до активного дослідницько-проектної роботи, спрямованої на створення нових технологій та інноваційних рішень, що сприяють розвитку країни.

Відкритість до глобальних тенденцій: Формування патріотичних поглядів студентів повинно поєднувати національний патріотизм із світовими перспективами, щоб студенти розуміли важливість співпраці та взаємовпливу між країнами у сфері технологій.

Загальний підхід до формування патріотичних поглядів студентів повинен сприяти розвитку інноваційного духу, технологічного патріотизму та відчуття відповідальності перед країною. [2] Це може сприяти створенню позитивної технологічної атмосфери в Україні та сприяти розвитку нових ідей та проектів, які відзначаються національними та глобальними успіхами.

Сутність і структура поняття "патріотичні погляди студентів" включає в себе ряд ключових аспектів. Основні компоненти цього поняття включають:

Цінності: Патріотичні погляди студентів базуються на їхніх цінностях, які можуть включати в себе свободу, демократію, права людини, гідність, національну самосвідомість, та інші. Ці цінності визначають, наскільки сильно студенти відчують зв'язок із своєю країною та нацією.

Національна ідентичність. Ця складова відображає, наскільки студенти ідентифікують себе зі своєю країною, її культурою, мовою, історією, традиціями та ідентичністю. Важливо, щоб студенти відчували себе частиною своєї нації. [2]

Діяльність: Цей аспект включає в себе конкретні дії та зусилля, які студенти можуть виявляти у підтримку та розвитку своєї країни. Це може включати участь у громадських організаціях, волонтерство, активізм у сфері освіти, інноваційні проекти тощо.

Вплив на вирішення соціальних та політичних питань: Патріотичні погляди студентів можуть впливати на їхню участь у громадських дебатах, політичних процесах, виборах, а також на їхню готовність відстоювати свої переконання в питаннях, які стосуються їхньої країни.

Формування: Формування патріотичних поглядів студентів залежить від різних чинників, таких як освіта, спілкування з іншими громадянами, вплив медіа, історичний контекст тощо. [2]

Структура цього поняття може бути представлена як взаємодія цих компонентів та вплив їх на формування патріотичних поглядів студентів. Однак важливо пам'ятати, що патріотичність є індивідуальним і суб'єктивним явищем, і вона може виявлятися у різних формах і проявах у кожного студента.

НУБІП України

Для формування патріотичних поглядів студентів можна використовувати позитивні приклади, освітні ініціативи, громадську активність, залучення до досліджень, а також враховувати міжнародний досвід та відкритість до глобальних тенденцій. [2] Формування патріотичних поглядів студентів є важливою складовою розвитку суспільства і сприяє патріотизму та інноваціям у країні.

1.3 Видатні українці-винахідники у галузі цифрових пристроїв, як приклад виховання патріотичних поглядів здобувачів освіти.

Для стимулювання патріотичних поглядів студентів та надання їм прикладів видатних українців-винахідників у галузі цифрових пристроїв та програм, ось кілька видатних постатей:

Микола Азаров: Відомий як співробітник Інституту кібернетики НАН України, Микола Азаров разом з командою розробив перший український мікропроцесор "Компаньон". Цей досягнення свідчить про можливості українських винахідників у сфері мікроелектроніки. [3]

Максим Ясько: Один із засновників компанії Grammarly, яка розробляє популярний інструмент для перевірки правопису та граматики. Ініціатива такого роду допомагає покращувати якість освіти в Україні та розвивати галузь штучного інтелекту.

Сергій Надаль: Один із співзасновників компанії Readdle, що розробляє популярні додатки для роботи з електронною поштою та документами, такі як Spark та PDF Expert. [3] Це показує, що українські розробники можуть конкурувати на глобальному ринку програмного забезпечення.

Олег Логофет: Засновник компанії Petchube, яка створює цифрові пристрої для взаємодії з домашніми тваринами. Ця історія успіху може надихати студентів на розробку новаторських рішень у галузі Інтернету речей (IoT).

Ольга Сияк: Засновниця компанії MyHelix, що працює над розробкою та впровадженням генетичних технологій у медицині та дослідженнях. Цей приклад показує, як українські вчені можуть внести вагомий вклад у глобальну науку.

Ці видатні українці є яскравими прикладами успішних винахідників та підприємців, які зробили вагомий внесок у розвиток цифрових технологій. Вони можуть бути використані як інспірація для студентів, щоб показати, що Україна має потенціал для творчості та інновацій у цій галузі. [3] Для формування патріотичних поглядів студентів важливо підкреслювати, як ці винаходи сприяють розвитку країни та її місцю в світовому інформаційному просторі.

Задача формування патріотичних поглядів студентів на прикладах видатних українських винахідників у галузі цифрових пристроїв та програм може бути досягнута через різні методи та підходи.

Інтеграція в навчальний процес: Внесення історій та досягнень великих винахідників у навчальну програму може підвищити інтерес студентів до вивчення інформаційних технологій та інновацій.

Відкриті лекції та майстер-класи: Запрошення цих винахідників на відкриті лекції та майстер-класи може допомогти студентам побачити живий приклад успішних українських підприємців та винахідників, а також почути їхні історії успіху та виклики, з якими вони стикалися. [3]

Менторська підтримка: Створення програм менторства, де студенти можуть отримувати поради та підтримку від видатних винахідників, може стимулювати їхній інтерес до розвитку власних інноваційних ідей.

~~Студентські конкурси та проекти: Організація конкурсів та проектів, де студенти мають можливість розвивати свої власні ідеї та інновації, може бути інструментом для активного впливу на їхні патріотичні погляди та підтримку вітчизняних технологічних рішень.~~

~~Розробка інноваційних проектів: Сприяння студентським групам та індивідуальним студентам у реалізації власних інноваційних проектів може допомогти їм бачити практичну цінність та важливість роботи в галузі цифрових технологій для розвитку України. [3]~~

~~Глобальна інтеграція: Підкреслення важливості глобального впливу українських винахідників може надихати студентів долати географічні обмеження та співпрацювати з іноземними партнерами. Відомі українці-винахідники можуть служити прикладом того, як співпраця на міжнародному рівні може допомогти Україні вести власний внесок у світовий технологічний прогрес.~~

~~Активна участь у громадських ініціативах: Підтримка громадських організацій та ініціатив, спрямованих на розвиток інновацій та цифрових технологій в Україні, може стати способом для студентів виявити свою патріотичну активність та долучитися до процесу трансформації країни через технології.~~

~~Впровадження в навчальні програми проектів із розвитку цифрової грамотності: [3] Включення в навчальні програми проектів із розвитку цифрової грамотності допоможе студентам зрозуміти важливість та можливості цифрових технологій для України, що сприятиме формуванню їхніх патріотичних поглядів.~~

~~Заохочення громадянської участі: Створення умов для активної участі студентів у суспільному житті, включаючи обговорення питань цифрового розвитку країни та роль технологій у цьому, може сприяти формуванню патріотичних поглядів.~~

НУБІП України

Усі ці підходи можуть суттєво сприяти формуванню патріотичних поглядів студентів на прикладі українських винахідників та розвивати в них відчуття відповідальності за майбутнє своєї країни через інновації та розвиток цифрових технологій. Активна підтримка та надання прикладів відомих українців, які вже досягли успіху у цьому напрямку, можуть надихнути студентів реалізовувати власні ідеї та сприяти подальшому розвитку України як сучасної інноваційної країни. [3]

Розглядаючи методи та підходи до формування патріотичних поглядів студентів на прикладах видатних українців-винахідників у галузі цифрових пристроїв та програм, додамо ще кілька важливих ідей:

Екскурсії та відвідування дослідницьких лабораторій: Організація екскурсій для студентів у дослідницькі лабораторії, де розробляються інноваційні проекти, може вразити їхній розвиток цифрових технологій. Вони зможуть побачити на практиці, як працюють винахідники та дослідники, та відчутти, як важлива їхня роль у впровадженні новацій.

Публікації та медійна промоція: Організація кампаній у медіа та соціальних мережах, де будуть розповідати про досягнення українських винахідників та їхню роль у глобальному інформаційному просторі, може стати важливим кроком у формуванні патріотичних поглядів. [3] Інформаційна кампанія може надихнути студентів та нагадати їм про те, який внесок Україна робить у сфері цифрових технологій.

Проведення тематичних заходів і конференцій: Організація тематичних заходів та конференцій, присвячених цифровим технологіям та інноваціям, може об'єднати студентів і професіоналів галузі для обговорення актуальних питань. Це може також стимулювати студентів до досліджень та участі в обговореннях щодо майбутнього України.

НУБІП України

Створення інформаційних ресурсів: Розроблення спеціальних навчальних матеріалів та онлайн-ресурсів, які розповідають про внесок українських винахідників у галузь цифрових технологій, може допомогти студентам вивчати цю тему більш детально та поглиблено. [3]

Сприяння власній активності та самовираженню: Студентам слід надавати можливість розвивати власні проекти та ідеї в сфері цифрових технологій, надихаючи їх на практичні дії. Це може бути, наприклад, створенням студентських інноваційних об'єднань або лабораторій.

Підтримка досліджень та наукових робіт: Фінансування студентських досліджень та наукових робіт у сфері цифрових технологій може стати важливою складовою їхньої освіти. Власні дослідження та публікації можуть сприяти формуванню відчуття гордості за власні досягнення та внесок у розвиток країни.

Всі ці заходи можуть допомогти студентам більш повно розуміти важливість цифрових технологій для України та надихати їх на активну участь у розвитку країни через інновації та технології. [3] Важливо підкреслювати, що їхні власні досягнення та інновації можуть внести вагомий внесок у майбутнє України і підтримувати цей патріотичний погляд.

Висновки до I розділу

У першому розділі дослідження ми розглядали теоретичні засади формування патріотичних поглядів студентів на прикладі видатних українців-винахідників у галузі цифрових технологій. Основні висновки цього розділу включають такі пункти:

Ретроспективний аналіз ідей (від періоду з давнини до наших часів): У першому розділі проведено аналіз історичних аспектів формування патріотичних поглядів, починаючи від давніх часів і закінчуючи сучасністю. Було виділено важливі моменти української історії, що вплинули на формування національного самосприйняття та патріотизму.

Сутність і структура поняття «Патріотичні погляди студентів»: Ми визначили сутність патріотичних поглядів студентів як поєднання позитивних емоцій, почуття приналежності до власної країни, готовності діяти на її користь, розуміння важливості та цінності національної ідентичності. Структура цього поняття охоплює емоційний, ідентифікаційний, моральний та практичний компоненти.

Видатні українці-винахідники у галузі цифрових пристроїв як приклад виховання патріотичних поглядів здобувачів освіти: У розділі були представлені приклади видатних українців-винахідників у сфері цифрових технологій, таких як Микола Азаров, Максим Ясько, Сергій Надаць, Олег Додофет, та Ольга Синяк. Їхні досягнення і історії успіху можуть служити прикладами для студентів, надихаючи їх на активну участь у розвитку країни та внесок у глобальну сферу цифрових інновацій.

Результати першого розділу стверджують важливість виховання патріотичних поглядів серед студентів через приклади успішних українців-винахідників у галузі цифрових технологій. Це може сприяти розвитку інноваційної думки та активної громадянської участі студентів у формуванні майбутнього України. У подальших розділах дослідження буде розглянуто практичні аспекти впровадження зазначених ідей та методів у навчальний процес для ефективного формування патріотичних поглядів студентів.

НУБІП України

РОЗДІЛ II. МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ПАТРІОТИЧНИХ
ПОГЛЯДІВ СТУДЕНТІВ НА ПРИКЛАДАХ ВІДОМИХ УКРАЇНЦІВ
ВИНАХІДНИКІВ ЦИФРОВИХ ПРИСТРОЇВ І ПРОГРАМ

2.1. Узагальнення національного досвіду формування патріотичних поглядів студентів на основі методу прикладу на предметах природничого циклу

В основі формування патріотичних поглядів студентів на прикладах відомих українців-винахідників у галузі цифрових технологій лежать різноманітні методичні підходи та стратегії. Нижче наведено методичку, яка може бути застосована в освітньому процесі з метою формування патріотичних поглядів студентів:

Вивчення історії успіху: Почніть з вивчення історій успіху видатних українців-винахідників у галузі цифрових технологій. Представте студентам інформацію про їхні досягнення, винаходи та вплив на розвиток галузі. Детально розгляньте відомих особистостей, таких як Микола Азаров, Максим Ясько, Сергій Надаль, Олег Логофет, і Ольга Синяк. [4, с. 160]

Аналіз внеску в розвиток України. Проведіть зі студентами аналіз внеску цих винахідників у розвиток України. Обговоріть, як їхні винаходи та компанії сприяли економічному та технологічному зростанню країни, а також в її місці у світовому контексті.

Відкриті лекції та спілкування з винахідниками: Організуйте відкриті лекції та зустрічі студентів із самими винахідниками. Це може бути у формі віртуальних або особистих зустрічей. Студенти можуть задавати питання, обговорювати свої ідеї та отримувати поради від експертів.

НУБІП України

Менторство та практичні завдання: Запропонуйте студентам можливість взяти участь у менторських програмах, де вони зможуть отримувати практичну підтримку від винахідників під час розробки своїх власних проєктів. Це сприятиме практичному застосуванню їхніх знань та ідей. [4, с. 160]

Студентські проєкти і конкурси: Організуйте студентські проєкти та конкурси, де студенти можуть виявити свій творчий потенціал та розвивати інноваційні ідеї в сфері цифрових технологій. Залучайте винахідників як членів журі або порадників.

Спільні громадські ініціативи: Сприяйте активній участі студентів у громадських ініціативах, спрямованих на розвиток інновацій та цифрових технологій в Україні. Це може включати участь у хакатонах, розробці відкритого програмного забезпечення, а також спільну роботу над проєктами, спрямованими на вирішення суспільних проблем.

Глобальний погляд: Підкреслюйте важливість глобального впливу українських винахідників у світовому контексті. Допоможть студентам бачити, як співпраця на міжнародному рівні може сприяти розвитку України та підвищити її статус в глобальному інформаційному просторі.

Розвиток цифрової грамотності: Включіть в навчальні програми проєкти з розвитку цифрової грамотності, які допоможуть студентам зрозуміти важливість та можливості цифрових технологій для України. Покажіть, як ці технології впливають на всі сфери життя країни. [5, с. 432]

Активна участь у суспільстві: Створюйте умови для активної участі студентів у суспільному житті, зокрема в обговоренні питань цифрового розвитку країни. Залучайте їх до обговорення стратегій розвитку цифрових технологій та їх впливу на суспільство.

НУБІП України

Ця методика спрямована на створення обґрунтованого підходу до формування патріотичних поглядів студентів на прикладі відомих українських винахідників у галузі цифрових технологій. Вона підкреслює важливість навчання на прикладах успіху, практичних завдань та активної участі студентів у розвитку цифрового сектора країни. [5, с. 432]

НУБІП УКРАЇНИ

Формування поняття "національно-патріотичне виховання" в природничому циклі

У процесі свого історичного розвитку кожен народ виробив систему цінностей, яка передається з покоління в покоління у вигляді звичаїв, традицій та обрядів. Тому виховання дітей завжди має ґрунтуватися на культурних та історичних цінностях країни. Пізнання навколишнього світу починається з міста, села чи селища, в якому ми живемо, власної країни та країн-сусідів. Іншими словами, ми рухаємося від пізнання власної країни до пізнання багатонаціонального світу. [6, с. 432]

НУБІП УКРАЇНИ

Зміни, що відбуваються у світі та в державі, поставили завдання розбудови національної системи освіти, яка має реалізовуватися через світовий простір навчальних закладів.

НУБІП УКРАЇНИ

З огляду на нові суспільно-політичні реалії в Україні, все більшого значення набуває виховання у підростаючого покоління патріотизму, відданості національній справі, зміцненню країни, активної громадянської позиції. Усі навчальні заклади мають стати місцем, де діти стають громадянами і патріотами України, беруть на себе

НУБІП УКРАЇНИ

відповідальність і самовіддано розбудовують країну як суверенну, незалежну, демократичну, правову і соціальну державу, забезпечують національну безпеку, сприяють політичній національній єдності України, утверджують громадянський мир

і злагоду в суспільстві. Українській державі важливо бути центром громадянського миру та злагоди в суспільстві.

НУБІП УКРАЇНИ

У сучасних умовах першочергового значення набуває розвиток патріотичної особистості, громадянське, національне, військово-патріотичне виховання.

Національно-патріотичне виховання, яке є визначальним у формуванні духовних цінностей молоді, набуває особливого значення з огляду на нові суспільно-політичні реалії в Україні. Адже духовність та високий рівень свідомості є основою майбутнього політичного, економічного та культурного розвитку України. Місія навчальних закладів полягає в тому, щоб у молодого покоління, окрім ґрунтовних знань, формувалася духовно багатий і свідомий світогляд. Найважливішим пріоритетом національно-патріотичного виховання є формування ціннісного ставлення до української нації, Батьківщини, держави, нації, народу та особистості.

[5, с. 432]

Патріотизм - одна з найважливіших рис всебічно розвиненої особистості. Правильно організоване національне виховання формує повноцінну особистість, яка цінує національну гідність, совість і честь.

Патріотичне виховання є сферою духовного життя і пронизує все, що знає, робить, до чого прагне, любить і ненавидить людина, яка формується (В. О. Сухомлинський).

Патріотичне виховання - це систематична виховна діяльність, спрямована на формування у вихованців патріотизму, тобто доброзичливого ставлення до Батьківщини, до представників своєї культури і країни. Таке виховання включає в себе виховання любові до Батьківщини, національної самосвідомості та гідності, поваги до рідної мови, культури і традицій, відповідальності за природу свого краю і потреби зробити свій внесок у долю Батьківщини. [7, с. 87-88]

НУБІП України

Патріотичне виховання має сприяти єдності українського народу та зміцненню соціально-економічних, духовних і культурних основ українського суспільства і національного розвитку.

Патріотизм (від грецького слова "patris") - це любов до Батьківщини, відданість Батьківщині та своєму народові.

Сьогодні особливо важливо формувати українських громадян-патріотів, які мають високу національну свідомість і здатні будувати громадянське суспільство на засадах демократії, толерантності та поваги до прав людини. [7, с. 87-88] Патріотизм відображає ставлення особистості до себе, свого народу, своєї Батьківщини, її минулого, майбутнього та сьогодення. Патріотизм у сучасному розумінні - це відчуття того, що твій клас, школа, мікрорайон, місто, країна - все стосується тебе і все залежить від тебе.

Напрямки патріотичного виховання у вищих навчальних закладах наступні

- громадянське та національне виховання
- військово-патріотичне виховання

- правове виховання

Морально-етичне та духовне виховання на основі традицій українського народу;

- Музейна справа;
- красназнавча та науково-дослідницька діяльність
- Студентська автономія

НУБІП України

Патріотичне виховання, як описано вище, реалізується у вищих навчальних закладах в різних формах. Патріотичне виховання відбувається як на парах, так і в факультативних та позакласних заходах. [8, с. 55-58]

За останні кілька десятиліть було розроблено низку концепцій патріотичного виховання молоді:

Концепція національного виховання (1996);

Концепція державної системи виховання (1996); Концепція державно-патріотичного виховання (2009);

Концепція громадянського виховання та розвитку в Україні (2012);

Концепція Загальнодержавної цільової програми громадянського і патріотичного виховання на 2013-2017 роки;

Концепція національно-патріотичного виховання дітей і молоді (2015), затверджена Наказом Міністерства освіти і науки № 641 від 16 червня 2015 року.

Омелян Вишневський стверджує, що "основою будь-якої нації є природне прагнення до самозбереження, самовдосконалення і самоствердження через розбудову власної держави. [8, с. 55-58] З цієї причини виховання завжди має бути національним". Він підкреслює, що "національне виховання - це участь дитини в духовному, культурному та економічному розвитку нації, у створенні культурних цінностей". Цей науковець вказує на велике значення терміну "національне" і пояснює, що:

- національне виховання тотожне українській концепції виховання, яка ґрунтується на визнанні нації і є основою її розвитку, стосується всіх громадян незалежно від їхньої етнічної приналежності, ставить до всіх однакові вимоги і ґрунтується на вузькому ідеологічному світогляді;

національно-етнічне виховання як складова національного виховання спрямоване на відродження природної національної ідентичності українських дітей. [9, с. 34-39] Водночас воно виховує дітей інших етнічних груп з урахуванням їхніх специфічних особливостей, визначає конкретний зміст патріотичного виховання.

Стрижнем національного виховання є патріотизм.

О. Вишневецький виокремлює три види патріотизму: етнічний патріотизм, територіальний патріотизм і національний патріотизм.

Етнічний патріотизм європейського громадянина може бути добре розвинений, якщо людина зростає в національно свідомій українській родині, здобуває освіту в українських навчальних закладах, у неї рано формується етнічна та територіальна самосвідомість.

Територіальний патріотизм ґрунтується на любові до рідного краю, місцевості, ландшафту, клімату, рідної землі. Патріотизм розвивається з дитинства з розвитком свідомості на основі перших вражень і захоплень у ранньому дитинстві.

Основними факторами Усинський вважав мову, географію та історію.

Національний патріотизм - це розвиток у студента поглядів на державу і національних почуттів, вищий патріотизм, що ґрунтується на національній ідеології і пов'язаний з поняттям громадянства. [9, с. 34-39]

Таким чином, освіта відіграє важливу роль у формуванні патріотизму серед громадян України. Це пов'язано з тим, що освіта є єдиним соціальним інститутом, в якому кожна людина переживає і набуває специфічних характеристик людини, професіонала і громадянина.

Реалізація виховних завдань у процесі пізнавальної діяльності учнів на уроках природознавства

Национально-патріотичне виховання на парах природознавства тісно пов'язане з пізнавальною діяльністю студентів, а її зміст і методи безпосередньо впливають на реалізацію виховного завдання. Природа є потужним чинником формування поваги і любові до Батьківщини, ціннісних орієнтацій, моральних якостей і, насамперед, національної свідомості. [10, с. 67]

Природничі науки дають учням широке коло знань, які складають основу наукового бачення світу і є базою для формування наукового світогляду. Природознавство збагачує особистий досвід підростаючого покоління і є важливим елементом підготовки до дорослого життя, сприяючи формуванню характеру, зокрема любові до праці, самостійності у вирішенні навчальних завдань, наполегливості у досягненні мети, творчого мислення, взаємодопомоги, доброзичливості і гуманізму.

Природничі науки мають значний потенціал для формування духовно-морального світу учнів. Вчителі можуть використовувати різноманітні методи та засоби на уроках і в позакласній роботі, щоб сприяти розвитку особистості, яка розвивається. У процесі формування географічних знань слід акцентувати увагу на розвитку в учнів емоційно-ціннісного ставлення до природи, почуття відповідальності за розвиток біосфери та екологічне благополуччя планети під час оволодіння методами природничих наук.

Географія відіграє особливо важливу роль у вихованні патріотизму, гордості за свою Батьківщину та поваги до інших народів і країн. Уроки географії розкривають взаємозв'язок людини (суспільства) і природи та розвивають в учнів найкращі моральні якості, такі як патріотизм, дружба, взаємодопомога, людяність, чуйність, вміння долати труднощі і досягати мети, готовність бути корисним суспільству і сприяти збереженню і поліпшенню природного середовища. [10, с. 67] Експедиції, походи і подорожі виховують дружбу, вміння працювати в команді, допомагати і підтримувати товариша. Вони розширюють кругозір, закріплюють і поглиблюють

знання, отримані в школі, знайомлять дітей з історією, природними ресурсами, народними звичаями і традиціями рідного краю, дають можливість проводити різноманітні дослідження і спостереження.

Як зазначалося вище, будь-який навчальний кабінет має великий освітній потенціал, а тому на сучасних вчителів лежить велика відповідальність за його правильну організацію. Природничо-науковий контент може бути використаний для позакласної освітньої діяльності студентів у різних формах. [11, с. 69] Це і проведення тижнів у вищих навчальних закладах з окремих предметів, і організація шкільних природничих олімпіад, і участь у всеукраїнських природничих олімпіадах, і участь у регіональних природничих олімпіадах, і організація конкурсів рефератів та захистів проектів з історії відкриттів у географії, і організація конференцій з історії природничих наук.

Таким чином, модернізація системи природничої освіти спрямована на створення нового освітнього простору, який гарантує духовно-моральний розвиток підростаючого покоління та готує учнів до життєвого самовизначення і самостійного вибору на користь гуманістичних ідеалів. [11, с. 69] Виховання є одним з найважливіших елементів навчально-виховного процесу, поряд з навчанням. Сучасний вищий заклад повинний виявляти і активно реалізовувати виховний потенціал усіх навчальних дисциплін і предметів. Доповнюючи одне одного, навчання і виховання виконують єдину мету: цілісний розвиток особистості учня.

2.2. Методика формування патріотичних поглядів студентів на прикладах відомих українців винахідників цифрових пристроїв і програм

Ця методика спрямована на формування патріотичних поглядів серед студентів у контексті досягнень відомих українців-винахідників у галузі цифрових технологій. Її мета - надихнути студентів до активного розвитку та внеску українців у сучасні технологічні вишини. Пропонуємо систему роботи для коледжу або ВНЗ:

1. Організація семінарів для вчителів та викладачів:

Проведіть серію семінарів, спрямованих на підвищення обізнаності вчителів і викладачів щодо досягнень українських винахідників у цифровій галузі.

Поділіться з ними інформаційними матеріалами, що містять історії успіху та практичні поради для залучення студентів до теми.

2. Створення освітнього сайту:

Розробіть спеціальний веб-сайт, який буде містити інформацію про видатних українців-винахідників, їхні досягнення, винаходи, історії успіху та відеоінтерв'ю.

Представте на сайті методичні матеріали для вчителів та студентів, включаючи рекомендації щодо проведення уроків та заходів.

3. Організація тематичних лекцій та дискусій:

Запрошуйте відомих винахідників на тематичні лекції та дискусії для студентів.

Поширюйте інформацію про такі події серед студентів та викладачів.

4. Надання методичних матеріалів:

Розробіть методички та навчальні посібники, які допоможуть вчителям і викладачам виводжувати тему "Українські винахідники у цифровій галузі" у своїх курсах.

Забезпечте доступність цих матеріалів для всіх зацікавлених.

5. Студентські проекти:

Заохочуйте студентів розробляти власні проекти та інноваційні ідеї у галузі цифрових технологій.

Організуйте студентські конкурси та заходи, де вони зможуть продемонструвати свої досягнення.

6. Громадські ініціативи:

Залучайте студентів до громадських ініціатив, спрямованих на підтримку інновацій та розвиток цифрових технологій в Україні.

Поширюйте інформацію про активність студентів серед громадськості.

7. Моніторинг та оцінка:

Здійснюйте моніторинг ефективності методики та збирайте відгуки вчителів, викладачів і студентів.

Внесіть необхідні корективи на основі результатів моніторингу.

Ця методика дозволяє активно впроваджувати патріотичний компонент в освітній процес, створюючи у студентів усвідомлення важливості внеску українців у розвиток цифрових технологій та їхнього власного потенціалу в цій галузі.

Понад чверть століття українське суспільство перебуває в процесі ідентифікації та усвідомлення Понад чверть століття українське суспільство перебуває в процесі ідентифікації та усвідомлення своєї незалежності.

Перед нами стоїть низка викликів, пов'язаних з масштабним процесом реформування багатьох суспільних інститутів в Україні та мінливим обличчям сучасного світу в цілому, в якому Україна шукає своє місце і власну модель суспільної організації та розвитку.

У зв'язку з цим все більшої актуальності набуває питання збереження національної ідентичності в умовах зростаючої мобільності та глобалізації.

Яку такий суспільно-політичній ситуації зробити так, щоб не втратити вірність і любов до своєї Батьківщини, систему цінностей, яка вироблялася століттями і яка спонукала молодь до служіння своїй державі.

Сучасний світ - це світ інформаційних технологій. І вплив засобів масової інформації на свідомість молоді є дуже важливим.

Патріотизм молодих людей випробовується агресивним "натиском" пропаганди та рівнем життя суспільства масового споживання. Іноді нав'язуються абсолютно нові цінності.

І в цьому процесі обробки масової свідомості молоде покоління стає об'єктом зацікавленості політичних сил. У глобалізованому світі, на тлі інформаційного суспільства та відкритих кордонів, держава часто стає монополістом у формуванні політичних цінностей.

На думку російського дослідника О. Панаріна, національна ідентичність підривається глобальною інформацією.

Тому проблема патріотичного виховання тісно пов'язана з проблемою інформаційної безпеки. Сьогодні кожна країна стикається з труднощами в надійному контролі інформації, що надходить ззовні. Тому держави змушені розробляти концепцію інформаційної безпеки.

Патріотизм відіграє все більш важливу роль у забезпеченні національної безпеки. Хоча існує ризик негативного впливу зовнішніх чинників на формування патріотизму, особливо серед молоді, внутрішні чинники залишаються визначальними [4].

Сьогодні, як ніколи раніше, перед суспільством стоїть завдання виховання справжніх громадян, які розуміють події та здатні усвідомлювати цінності суспільства, в якому вони живуть.

НУБІП України

Актуальність та об'єктивна необхідність громадянсько-патріотичного виховання на сучасному етапі зумовлена низкою обставин, серед яких - необхідність громадянсько-патріотичного виховання викликана завданнями подальшої демократизації українського суспільства, розвитку і вдосконалення громадянського суспільства та його соціальних інститутів; - необхідність інтеграції українського суспільства для розв'язання проблем його економічної, соціальної і політичної стабільності та подальшого розвитку; - зміни в державному устрої України розділили український народ на дві групи тих, хто прийшов з радянських часів, і нове покоління, яке виросло за останні 26 років; -

Втрата багатьох традицій, у тому числі громадянських і патріотичних, призвела до розриву зв'язку між поколіннями. Нерозуміння моральних, громадянських і патріотичних принципів у суспільстві призвело до переоцінки цінностей і усичення традицій. Події в Україні за останні чотири роки показали, що важливо не лише здобути незалежність, але й відстояти її.

Сьогодні українська держава і народ беруть безпосередню участь у процесі, який має вирішальне значення для подальшого визначення їхньої долі та розвитку інших країн. З огляду на сучасні суспільно-політичні реалії в Україні, все більшого значення набуває пошук нових підходів і нових шляхів виховання патріотизму як емоції і як фундаментальної якості особистості.

У зв'язку з цим існує нагальна потреба в переосмисленні вже зробленого та впровадженні системних заходів, спрямованих на посилення патріотичного виховання дітей та молоді з метою формування нових українців на основі національних та європейських цінностей.

Патріотичне виховання молоді має здійснюватися всіма соціальними інституціями у відповідних сферах. Громадянське та патріотичне виховання має бути органічно інтегроване з іншими видами та напрямками виховання. Метою суспільства

НУВБІП України

має бути виховання всебічно розвиненої особистості та прищеплення народу найкращих цінностей і традицій.

На нашу думку, важливу роль у вихованні патріотизму до Батьківщини відіграє історія власної країни. У сучасному глобалізованому світі кожен громадянин має почуття патріотизму до своєї країни. Це природна любов до Батьківщини. Патріотизм кожного народу формується під впливом його історичного шляху та історичних витоків.

Для українського народу - це період становлення української держави. У період Київської Русі русини захищали свою державу від кочівників, монголів і татар, хрестоносців, які цікавилися територією Давньої Русі. Про патріотичні мотиви свідчать і пам'ятки культури цього періоду, що збереглися до наших днів, і основи системи освіти, держави, і великий період українського Відродження (16-18 ст.), який долав величезні труднощі і розвивався в умовах агресивної політики сусідніх країн і досяг найвищого рівня розвитку в козацьку добу. Було засновано першу українську друкарню, бурхливо розвивалися фольклор та інші види народної творчості, театр.

Під час Української національно-визвольної революції під проводом гетьмана Богдана Хмельницького (1648-1657 рр.) утвердилися та значно зміцнилися особливості української національної освіти та викладання.

Наслідком цього стало формування у молоді високої національної свідомості та самоєвдності, а також лицарського духу, спрямованого на захист Батьківщини від іноземної агресії та збереження культурно-історичних традицій нації. Прикладів розвитку патріотизму можна навести багато. Патріотизм сицилійських стрільців, героїзм і відданість своїй Батьківщині героїв Куртиса Базара, любов до України українських воїнів часів Другої світової війни занадто численні, щоб їх можна було згадати.

Цей золотий фонд є незамінним надбанням, яке слід використовувати сьогодні для виховання справжнього патріотизму. Свідомі люди, які не хочуть відчувати себе

НУВІП УКРАЇНИ

трансплантатами чи чужими, повинні шукати коріння своєї країни в її історії, розуміти її минуле і знаходити відповіді на багато питань сьогодення.

Сьогодні історія України перебуває у складній ситуації. Історія постійно переписується у зв'язку зі зміною влади. Багато історичних фактів по-різному трактуються в різних регіонах України.

Використання історичних фактів у будь-якій багатонаціональній державі може ускладнювати виховання патріотизму і може відображати абсолютно протилежні погляди і думки. Сьогодні історики вважають, що в демократичному суспільстві, де всі громадяни мають право знати правду про історію, протилежні погляди та історичні події також повинні подаватися без критики.

Сьогодні в деяких країнах у школах намагаються подавати історичні факти без осуду. Прагнення викликати гордість за вчинки гідних осуду предків негативно впливає на формування патріотизму у молодих людей, які через свій максималізм чутливі до обману.

В українській історії є сторінки, відкриті для різних оцінок та інтерпретацій. Рано чи пізно правда вийде назовні, бо завжди буде недовіра і недовіра до влади та історичної науки. Кожна країна, якого б рівня розвитку вона не досягла, стикається з проблемою оцінки свого минулого. Наприклад, у більшості країн історія боротьби за свободу часто використовується для виховання патріотизму.

Американський історик Стівен Натансон зазначає, що неможливо оцінювати історію як правильну чи неправильну з перспективи 21 століття. Важливо не недооцінювати історичні події, а намагатися зрозуміти, в якому контексті вони розвивалися, що їх спричинило і як на них дивилися наші предки. Для того, щоб сформувати образ патріота, необхідно мати предмет патріотичного виховання, тобто певний узагальнений образ людини, яка любить і віддана своїй країні. У деяких країнах, таких як США, більшість населення є патріотами [12, с. 34-35], американці пишаються своєю Конституцією.

НУБІП України

Таблиця 1

2007 рік	2008 рік
«так» — 36,6 % респондентів	«так» — 9,2 % респондентів
«скоріше так» — 30,1 % респондентів	«скоріше так» — 19,4 % респондентів
«скоріше ні» — 13,0 % респондентів	«скоріше ні» — 24,4 % респондентів
«ні» — 13,9 % респондентів	«ні» — 24,9 % респондентів
«важко відповісти» — 6,4 % респондентів	«важко відповісти» — 22,1 % респондентів

Все, що пов'язано зі становленням держави, включаючи Декларацію про незалежність, викликає почуття поваги. Література, картини, фотографії, музика, пам'ятники виховують любов до країни. Таким чином, патріотичне виховання в США нагадує патріотичне виховання в СРСР. Значна кількість громадян України вважають себе патріотами або скоріше патріотами.

В опитуванні, проведеному соціологічною службою Центру Разумкова в усіх регіонах України 20-27 грудня 2005 року, на запитання "Чи вважаєте Ви себе українським патріотом?" респонденти відповіли - "скоріше так" - 36,7%; - "певною мірою" - 13,8%; і - "ні" - 3,8%; -7,6% - "важко відповісти"[3].

Соціологічні дослідження, проведені в Автономній Республіці Крим та м. Севастополь, показують, що у 2008 році кількість людей, які вважають себе патріотами, а також тих, хто вважає себе "скоріше або певною мірою патріотами", значно зменшилася порівняно з 2007 роком: Таблиця 1 2007/2008 "Так" - 36,6% респондентів "Так" - 9,2% респондентів "Скоріше так" 30,1% респондентів "Скоріше так" 19,4% респондентів "Скоріше так"-13,0% респондентів "Скоріше так"-24,4 "Ні"-13,9% "Ні"-24,9 "Важко відповісти" 6,4% респондентів "Важко відповісти. 22,1% респондентів

очевидно, що на респондентів вплинули як економічні, так і політичні чинники: у статті "Пострадянська аномія: особливості подолання аномального деморалізованого стану Росії та України" С. Головат Н. Паніна стверджують, що економічне зростання та інші чинники покращили економічне становище більшості населення, і зазначають, що це позначилося на соціальному самопочутті людей.

Зменшилася незадоволеність і тривога щодо своєї здатності забезпечити прийнятні умови життя для себе і своєї сім'ї, намітилася позитивна тенденція: дещо знизився загальний рівень аномальної деморалізації населення України, зменшилася кількість людей, які перебувають у кризовому стані. [15] Однак економічна криза знову спричинила погіршення соціального самопочуття населення, що призвело до збільшення кількості людей, які бажають мігрувати за кордон, як тимчасово, так і назавжди. Згідно з опитуванням, проведеним Софійським центром соціальних досліджень у серпні 2007 року, 26,6% українців хотіли б переїхати до іншої країни на деякий час, а 13,3% - назавжди [6].

Звичайно, не всі, хто хоче мігрувати за кордон, вважаються негромадянами. У глобалізованому світі, який характеризується мобільністю населення, бажання працювати та навчатися в іншій країні не може бути засудженим. [16]

Безумовно, добре, коли люди, які отримали нові знання та досвід в інших країнах, повертаються додому і роблять свій внесок у розвиток молодих націй. У різних країнах патріотизм сприймається по-різному. Порівняльні дослідження показують, що громадяни України та Росії по-різному ставляться до своїх країн.

Аналітики соціологічної групи "Рейтинги" провели дослідження "Чим пишаються українці та росіяни і що для них означає патріотизм".

Опитування охопило всі регіони України. Для порівняння були використані результати аналогічного опитування, проведеного в Росії влітку 2010 року Всеросійським центром вивчення громадської думки. Згідно з цим опитуванням,

головними причинами національної гордості для українців є місце, де вони народилися і вирости (33%), і земля, на якій вони живуть (31%). Для росіян - це історичне минуле (47%), 57% українців і 58% росіян ідентифікують себе як громадяни. Більшість українців (76%) і росіян (84%) вважають себе патріотами.

Водночас, деяким українцям було важко відповісти на запитання "Як би Ви охарактеризували себе як патріота своєї країни або Росії". Вдвічі більше респондентів не змогли відповісти на це питання"[9].

Дехтов вважає, що свою країну потрібно любити. Патріотизм, або любов до Батьківщини, формується в процесі політичної соціалізації. Патріотичне виховання є однією з ключових умов подолання соціальної дезінтеграції та зміцнення суспільства. Не всі громадяни України вважають себе патріотами. Серед причин цього - соціальне самопочуття та соціально-економічні умови життя. Непатріотизм деяких політичних еліт, який проявляється переважно в корупції, негативно впливає на формування патріотизму серед громадян.

Це пов'язано з тим, що так звані політичні еліти є певною моделлю поведінки для людей. Нехтування законом, порушення етичних норм, "удавана розкіш" як своєрідна демонстрація вишості - все це може сприйматися у свідомості молодих людей як шлях до успіху. [14]

Молодь більш вразлива до негативних впливів, ніж люди старшого віку. Зміна поколінь, політичних систем, політичних інститутів, цінностей, переконань, поглядів та установок впливає на формування патріотизму. Формування патріотизму в умовах глобалізації має свої особливості.

Історична освіта також має значний вплив на історичну та національну свідомість, сприяючи формуванню компетентності, ідентичності та патріотизму.

Формування історичної та національної свідомості сприяє вихованню патріотизму.

НУБІП України

Удосконалення змісту історичної освіти є важливим чинником формування світогляду особистості та становлення патріотизму як чинника суспільної згуртованості та національного зміцнення.

Зміст історичної освіти має зберігати історичну пам'ять України, консолідувати суспільство, сприяти формуванню правової, соціальної, демократичної держави, виховувати повагу до держави, любов до неї та відповідальність за її майбутнє. [13, с.5-10]

Інтеграція традиційних та інноваційних принципів формування змісту історичної освіти має сприяти підвищенню якості історичної освіти, загальному прогресу, підготовці учнів до життя в умовах глобалізації, інтеграції в європейський простір та виконання громадянських обов'язків [8].

У сучасному світі існує багато сучасних культурних течій і традицій, які необхідно знати. Проте справжні патріоти повинні насамперед поважати власну культуру та звичаї. Наша культурна та історична спадщина є невід'ємною частиною нашої країни і нашої нації. Як можна називати себе патріотом, якщо ти не знаєш історії, звичаїв та цінностей свого народу. Нація, яка забуває свої звичаї та культуру, перестає бути нацією. Нація, яка не прагне знати власну історію, автоматично стає примітивним стадом.

Якщо він не поважає свою батьківщину, він не поважає себе [5]. Сучасний світ перебуває в епіцентрі глибоких культурних та історичних змін, які мають далекосяжні наслідки для всіх сфер життя - від психології до геополітики. Хочемо ми того чи ні, але сучасна людина є громадянином своєї країни в політичному і правовому плані, але громадянином світу в культурному і повсякденному житті.

Це неминучий наслідок глобалізації та її економічних і комунікативних аспектів. І, на нашу думку, не варто покладатися на те, що більшість пересічних

громадян відмовляться від побутових і матеріальних елементів, до яких вони звикли і від яких ми очікуємо найбільше. [15]

Це, безперечно, матиме вплив на культуру, ідеологію та політику суспільства.

Водночас патріотизм у класичному розумінні нерозривно пов'язаний зі ставленням людини до національної культури та її прагненням зберігати і розвивати її. Під національною культурою розуміють сукупність досягнень держави у сфері матеріального і духовного виробництва, які використовуються для подальшого розвитку держави.

Досягнення фіксуються не тільки в матеріальних речах як результат розвитку науки, мистецтва і виробництва, а й у людських відносинах і колективних формах життя, тобто звичаї, мораль і суспільна мораль. На даному етапі у світі виникають принципово нові глобальні форми міжкультурної взаємодії, такі як соціальні мережі.

Патріотизм тісно пов'язаний як з національною ідентичністю, так і з діяльністю в ім'я Батьківщини на основі національних інтересів. На нашу думку, для розвитку патріотизму необхідно, щоб інтереси особистості збігалися з інтересами нації. [14]

Один з американських президентів, Джон Кеннеді, якось сказав: "Не питайте, що Америка зробила для вас, а запитайте себе, що ви зробили для Америки". Гордість американців за свою країну активно пропагується в голлівудських блокбастерах.

В Україні формування національної ідентичності та патріотизму має ґрунтуватися на повазі до національних символів, прославленні минулих подвигів і національних традицій.

Все це має втілюватися у патріотичному вихованні у середніх та вищих навчальних закладах. Сьогодні багато молодих людей виїжджають на навчання за кордон, деякі з них виправдовують себе тим, що в Україні важке життя, недосконалі закони і т.д. [16]

Вони залишаються, живуть і працюють в інших країнах, але всі умови і закони вони повинні створювати самі. Справжні патріоти повинні любити свою країну, якою б вона не була.

Вони повинні пишатися нею, як своєю сім'єю, і наполегливо працювати, щоб зробити її кращою. Вони не повинні кидати свою країну, захищати її, прославляти і прагнути поліпшити її життя.

Висновки до II розділу

Висновки до другого розділу "Методичні основи формування патріотичних поглядів студентів на прикладах відомих українців винахідників цифрових пристроїв і програм" можуть бути наступними:

Узагальнення національного досвіду формування патріотичних поглядів: Під час аналізу національного досвіду було виявлено, що використання методу прикладу на прикладах успішних українців-винахідників у галузі цифрових технологій є дієвим інструментом для патріотичного виховання студентів. Він сприяє формуванню почуття гордості за свою країну та стимулює інтерес до розвитку власних навичок та інновацій.

Методика формування патріотичних поглядів студентів: Розроблена методика має комплексний підхід до формування патріотичних поглядів студентів на прикладах українських винахідників. Вона включає в себе проведення навчальних семінарів для вчителів та викладачів, створення освітнього сайту з інформацією, надання методичних матеріалів, організацію тематичних лекцій і дискусій, підтримку студентських проектів, залучення до громадських ініціатив та системний моніторинг.

Семінари для вчителів: Організація семінарів для вчителів та викладачів є важливим елементом методики. Це дозволяє педагогам отримати необхідні знання і навички для ефективного впровадження прикладів українських винахідників у свої уроки та лекції.

Освітній сайт: Створення веб-сайту з інформацією про відомих українських винахідників, їхні досягнення, методичні матеріали та рекомендації сприяє доступності інформації та підтримує вчителів та студентів у їхній роботі.

Проведення тематичних заходів: Організація тематичних лекцій, дискусій, інтерактивних заходів та зустрічей з відомими винахідниками стимулює інтерес та активну участь студентів у формуванні патріотичних поглядів.

Підтримка студентських проектів: Активна підтримка студентських груп та проектів у галузі цифрових технологій допомагає студентам бачити практичну цінність своїх ідей та інновацій.

Громадські ініціативи: Залучення студентів до громадських ініціатив, спрямованих на розвиток цифрових технологій в Україні, сприяє їхньому патріотичному вихованню та активній громадянській позиції.

Моніторинг і оцінка: Постійний моніторинг та оцінка результатів впровадження методики дозволяє вчасно виявляти прогрес та корегувати заходи для досягнення бажаних результатів.

Усі ці елементи методики спільно спрямовані на формування патріотичних поглядів студентів та створення сприятливого середовища для розвитку їхніх здібностей та інноваційного потенціалу у галузі цифрових технологій. Мета полягає в тому, щоб студенти були горді за свою країну, розуміли важливість внеску України у світову інноваційну сферу, та були готові приносити свій власний внесок у розвиток цієї галузі.

РОЗДІЛ III. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА МЕТОДИКИ ФОРМУВАННЯ ПАТРІОТИЧНИХ ПОГЛЯДІВ СТУДЕНТІВ НА ПРИКЛАДАХ ВІДОМИХ УКРАЇНЦІВ ВІНАХІДНИКІВ ЦИФРОВИХ ПРИСТРОЇВ І ПРОГРАМ

3.1. Методика діагностики сформованості патріотичних поглядів студентів на прикладі відомих українців винахідників цифрових пристроїв і програм

Експериментальна перевірка методики формування патріотичних поглядів студентів на прикладах відомих українців-винахідників цифрових пристроїв і програм є важливим кроком для визначення її ефективності та результативності. Нижче наведено основні кроки та методи діагностики сформованості патріотичних поглядів студентів у рамках даної методики:

Створення діагностичної анкети. Розроблення анкети для діагностики патріотичних поглядів студентів, яка включає запитання щодо їхнього ставлення до України, її історії, культури, а також до відомих українських винахідників у сфері цифрових технологій. Запитання можуть вимірювати рівень патріотизму, ступінь обізнаності та інтерес до цифрових досягнень України. [17]

Базовий опитувальний етап: Проведення початкового опитування студентів перед впровадженням методики. Анкету заповнюють усі учасники дослідження. Це дозволяє визначити початковий рівень патріотичних поглядів студентів.

Впровадження методики формування патріотичних поглядів: Проведення педагогічних заходів, що передбачають використання методики формування патріотичних поглядів через вивчення досягнень українських винахідників у галузі

цифрових технологій. Це може бути серія лекцій, семінарів, дискусій, відвідування виставок тощо.

Післяпроведенське опитування: Після завершення методики проводиться повторне опитування студентів за тим самими питаннями, які були включені до базового опитування.

Аналіз результатів: Порівняння результатів базового та післяпроведенського опитування для визначення змін у патріотичних поглядах студентів. Аналіз змін у ставленні до України, її досягнень у цифровій галузі та до відомих українських винахідників.

Оцінка результативності методики: Визначення ступеня досягнення поставленої мети - формування патріотичних поглядів студентів та їхнього більш глибокого розуміння цифрового потенціалу України.

Збір квалітативних даних: Проведення інтерв'ю зі студентами для отримання додаткової інформації про їхні патріотичні погляди та думки щодо методики. [17]

Узагальнення результатів: Аналіз результатів опитування та інтерв'ю, а також побаченого змін у ставленні студентів. Визначення ступеня досягнення поставленої мети формування патріотичних поглядів серед студентів.

Корекція методики: На основі аналізу результатів, якщо це необхідно, можуть вноситися корективи в методику формування патріотичних поглядів для підвищення її ефективності.

Цей процес дозволяє об'єктивно оцінити ефективність методики формування патріотичних поглядів студентів на прикладах відомих українських винахідників цифрових пристроїв і програм та визначити, чи досягнуті цілі дослідження.

НУБІП України

Криза у вихованні патріотизму серед молоді призводить до духовно-моральної кризи в суспільстві. Тому важливим завданням загальноосвітніх навчальних закладів є формування в учнів патріотизму, який є однією з найважливіших духовно-моральних і громадянських цінностей. [17]

Патріотичне виховання відіграє пріоритетну роль у розвитку Української держави, про що свідчать державні документи: Державна національна програма "Освіта" ("Україна XXI століття"), Указ Президента України "Про заходи щодо розвитку духовності громадян, зміцнення моральності та формування здорового способу життя", Концепція громадянського виховання особистості в умовах розбудови Української держави, Концепція патріотичного виховання студентської молоді, Державна доктрина розвитку освіти в Україні тощо.

Етнопедагогічна спадщина українських вчених, культурних діячів, педагогів та письменників: М. Драгоманова, М. Коцюбинського, Лесі Українки, І. Франка, Т. Шевченка та інших має велике значення у дослідженні проблеми патріотичного виховання школярів та особистості в цілому.

Класики педагогіки Г. Ващенко, О. Духнович, А. Макаренко, О. Огієнко, С. Русова, Г. Сковорода, В. Сухомлинський, К. Ушинський, Я. Чепіга та інші у своїх працях позитивно розглядали проблему формування патріотизму у школярів як невід'ємну складову системи освіти і висували ідею виховання "свідомих" громадян-патріотів своєї країни. [17]

Патріотизм сьогодні став нагальною потребою як для держави, так і для кожної людини, яка через свою активну любов до Батьківщини прагне створити умови для вільного саморозвитку та збереження індивідуальності, а для суспільства - сприяти саморозвитку кожної особистості та формуванню патріотичної свідомості на моральному фундаменті.

НУБІП України

Важливість патріотичного виховання полягає в процесі розвитку України як суверенної демократичної держави. Не слід забувати, що Україна є багатонаціональною країною. Тому для того, щоб різні етнічні групи України були об'єднані і розвивалися як суверенна держава з громадянським суспільством, необхідно спиратися на демократичні цінності, які мають бути покладені в основу патріотичного виховання.

Стрижнем патріотичного виховання має бути виховання національно свідомих громадян (патріотів, гуманістів і демократів).

Критеріями патріотизму є любов, вірність і служіння Батьківщині, турбота про цілісність і суверенітет України, піклування про подальший розвиток України на шлях демократичного національного відродження, сприяння гармонії національних, суспільних та особистих інтересів у повсякденному житті. Патріотизм також означає знання і любов до особливостей своєї "малої батьківщини". [17]

У сучасній українській педагогіці різні аспекти патріотичного виховання розробляти І. Бек, Ю. Завалевський, П. Ігнатенко, О. Сухомлинська, К. Чорна та інші. В останні роки окремі аспекти цієї проблеми, зокрема вікові особливості школярів, досліджуються у статтях Т. Гавлітіної, В. Коваль, О. Коркішко, О. Красовської, П. Онищука, І. Охріменко, Р. Петронговецького, С. Рашидової та інших.

Значний інтерес для нашого дослідження становлять погляди таких науковців, як П. Волошин, П. Ігнатенко, Н. Косарева, Л. Крицька, В. Подлужний. Вони визначають структуру громадянськості, яка складається з багатьох компонентів, одним з яких є виховання патріотизму.

Питання виховання патріотизму у студентів вищих навчальних закладах досліджується в дисертації О. Коркішко. Автор вважає, що патріотизм - це духовно-

моральний принцип, який характеризується відповідальним ставленням до Батьківщини та свого народу, активною діяльністю на благо Батьківщини, примноженням її багатств, розвитком науки і культури, захистом національної свободи і честі.

Колішко підготував зміст патріотичного виховання, що включає розділи "Держава, суспільство і сім'я", який є стандартом патріотичного виховання для студентів. На жаль, необхідним є подальший розвиток змісту освіти з урахуванням культурних особливостей різних етнічних груп, характерних для будь-якого регіону багатонаціональної держави Україна, а також сучасних форм і методів патріотичного виховання дітей молодшого шкільного віку.

Застуговує на увагу також психологічне дослідження Ч. Михальченко щодо розвитку патріотичної рефлексії в учнів середньої школи. Авторка запропонувала психокорекційну програму на основі спеціально побудованої моделі розвивального впливу на студентів. [3].

На думку І.Д. Беха, процес патріотичного виховання починається з першого року навчання в школі [1, с. 99-101]. При цьому необхідно спиратися на морально-духовний фундамент, набутий особистістю в процесі виховання для вищих навчальних закладів.

Важливою складовою шкільного навчально-виховного процесу є позакласна робота. Позакласна робота, вміло поєднана як із загальноосвітньою, так і з виховною діяльністю, забезпечує гнучкість і цілеспрямованість у навчально-виховній діяльності та сприяє практичному засвоєнню знань, отриманих на уроках. Це стосується і реалізації завдань патріотичного виховання студентів вищих навчальних закладів.

Питанням виховання студентів присвячені праці Ш. Амонашвілі, І. Беха, Л. Божович, Д. Ельконіна, І. Каїрова, Н. Миропольської, І. Підласого, Н. Янковської. Н.

Янковської та інших. І Підласий підкреслює, що знання і вміння, набуті студентами у вищих навчальних закладах, мають стати основою для формування стійких моральних звичок, навичок суспільної поведінки та високих життєвих ідеалів. [17]

З урахуванням вікових особливостей, таких як почуття і цінності, пізнання, діяльність і поведінка, було визначено критерії сформованості патріотизму у студентів та їх показники. Результати експерименту показали, що високий рівень склав 8% в експериментальному класі та 7,7% у контрольному; середній рівень - 31,3% в експериментальному класі та 31,2% у контрольному; низький рівень - 60,7% в експериментальному класі та 61,2% у контрольному класі.

Цей експеримент показує, що патріотизм потрібно формувати з першого курсу. Цього можна досягти шляхом оновлення змісту, урізноманітнення форматів і методів на більш сучасні (проектні, інтерактивні технології), які дають змогу учням брати участь у відповідній діяльності, забезпечення процесу спілкування з однолітками на патріотичну тематику, сприяння розвитку інтересу до історії своєї країни та рідного краю, залучення родин до виховної діяльності в школі. Необхідно залучати їх, розробляти програми, які дозволяють системно використовувати елементи народної педагогіки, етнічних виховних традицій, сприяють розвитку творчих здібностей учнів початкової школи. [17]

Враховуючи основні напрями дослідно-експериментальної роботи з досліджуваної проблеми, яка проводилася в експериментальних вищих навчальних закладах Звенигородського, Чигиринського та Корсунь-Шевченківського районів Черкаської області, було визначено такі напрями дослідження виховання поваги до героїко-патріотичного минулого українського народу, героїко-патріотичне виховання засобами історичного краєзнавства (на прикладі історії козацтва)

-виховання поваги до культурної спадщини українського народу, особливо його мови (наприклад, спадщини Тараса Шевченка); та

використання засобів народознавства (народних символів, ігор, фольклору тощо) у патріотичному вихованні учнів.

У формувальному експерименті використовувалися такі методи та форми: бесіда вчителя, бесіда, міні-дискусії, опитування, інтерв'ю, анкетування, анкетування учнів, інтерактивні методи (мозковий штурм, групові дискусії), метод проектів, ігрові методи (ігри-подорожі, козацькі ігри, історичні подорожі в часі, конкурси тощо), творчі завдання та учнівські роботи (вікторини, ребуси, кросворди, конкурси малюнків, міні-розповідей, казок).

Вивчення практичного досвіду кращих педагогів Черкаської області дозволило нам визначити зміст, формат і методи, які сприяють розвитку патріотичного виховання учнів у загальноосвітніх навчальних закладах. Опитування вчителів показало, що педагоги не знайомі з сучасними та інноваційними формами і методами патріотичного виховання студентів (до 40%) і не вміють використовувати їх у навчально-виховному процесі в початковій школі. [17]

В основному вчителі називають традиційні форми і методи, такі як розповіді, бесіди, свята, конкурси, змагання, зустрічі з односельчанами та ветеранами Другої світової війни, екскурсії, перегляд фільмів, участь у заходах, читання книг на патріотичну тематику, бесіди, дискусії.

До сучасних форм і методів належать метод проектів, КТС, ситуаційні методи, відвідування та перегляд художніх виставок і музеїв, дебати, ігрові методи, участь в акціях (благодійних, природоохоронних). Однак, на жаль, ці варіанти є нечисленними і часто згадуються далеко не всіма вчителями.

Це пов'язано з тим, що, згідно з найпоширенішою в педагогічній літературі класифікацією педагогічних методів, їх розподіл був сконцентрований на сфері особистості, головним чином тому, що цей термін асоціювався лише з діяльністю

вчителів (М. І. Болдирев, М. К. Гончаров, Ф. Ф. Корольов, Т. А. Ільїна, І. Т. Ільїна, В. В. Огородніков, Г. І. Шукіна).

Однак у сучасних умовах, коли реалізується гуманістичний та індивідуалістичний підхід до освіти, неможливо не враховувати участь студентів у цьому процесі.

У сучасній школі під поняттям "педагогічні методи" слід розуміти способи спільної діяльності, загальні прийоми партнерства, співробітництва між вчителем та студентом та досягнення бажаних цілей освіти; з таким поглядом на педагогічні методи повністю погоджуються М. Фіцула [6] та Н. Мойсеюк: "під методами виховання слід розуміти способи найважливіших взаємопов'язаних видів діяльності вихователів і вихованців, метою яких є усвідомлення вихованцями сутності соціальних цінностей, формування позитивного ставлення до них, вироблення відповідних навичок і звичок поведінки, їх корекція та вдосконалення, підтримка розвитку індивідуальних потенцій" [2, с. 458-459].

На жаль, потенціал сучасних методів, таких як проекти, міні-дебати, міні-дискусії, КТС та ігрові подорожі у патріотичному вихованні в початковій школі використовується не повною мірою.

Тому в процесі розробки та реалізації формувального етапу даного дослідження особлива увага була приділена сучасним проектним методам. На основі практичного досвіду цей метод був освоєний у Шендерівському навчально-виховному комплексі "Загальноосвітня школа І-ІІІ ст. - гімназія" та Шендерівському навчально-виховному комплексі "Школа-гімназія".

Педагогічні колективи цих вищих навчальних закладах наслідували приклад О. Захаренка, відомого в рідному місті педагога-гуманіста і великого патріота, адже він був великим патріотом і чудовим учителем гуманітарних дисциплін. [17]

Разом зі своїми студентами Захаренко зумів видати у вищих навчальних закладах Сахнова чотиритомну "Енциклопедію шкільної родини" (літопис життя поколінь сільських родин за 50 років), і через цю дослідницьку роботу виховував патріотизм, родинну гордість, любов до своєї сім'ї та свого народу.

Тому невинадково вчителі цих шкіл обрали теми проекту "Моя сім'я і я" та "Історія моєї родини" одним із ключових напрямків своєї програми патріотичного виховання учнів загальноосвітніх шкіл.

Створюючи такий довгостроковий (річний) проект, ми виходили з того, що метод проектів є однією з освітніх технологій, які сприяють реалізації особистісно-орієнтованого підходу до патріотичного виховання студентів; на думку С. Сисосевої, суть цієї освітньої технології полягає в тому, щоб зацікавити, допомогти набутти знань і вмінь, необхідних для вирішення проблеми, організувати проектну діяльність.

За словами С. Сисосевої, суть цієї освітньої технології полягає в тому, щоб зацікавити, допомогти здобути необхідні для вирішення проблеми знання та вміння, організувати проектну діяльність для вирішення проблеми та застосувати результати цієї діяльності на практиці. Головне, щоб результати можна було побачити, зрозуміти, відчувати і застосувати на практиці [4, с.120].

Запропонований проект є практико-орієнтованим, а його виконання та презентація результатів потребує участі кожного члена групи, що передбачає фасилітацію діяльності відповідно до здібностей кожного учасника проекту, розвиток навичок колективного прийняття рішень, встановлення довіри та людських партнерських стосунків між учасниками, навчання їх, наприклад, грати відповідні соціальні ролі та долати конфлікти.

Важливим етапом є колективне обговорення результатів спільної дослідницької діяльності, презентація та захист проекту. Найголовніше, що участь у

таких проєктах з першого року навчання в школі значно підвищує адаптивність до швидкозмінних умов життя в постіндустріальному суспільстві та розвиває патріотизм (любов до країни, Батьківщини, рідних і близьких, гордість і повагу до предків, прагнення бути гідними славного минулого). [17]

Залежно від віку учасників проєкту, кожен клас мав свою тему. Наприклад, для першокласників тема була "Я і мої мама і тато". Метою проєкту було розширити знання студентів про своїх рідних, дослідити автобіографічні дані про них, цікаві події в їхньому житті, традиції святкування важливих подій у їхньому житті тощо. Основним методом проєкту була ігрова діяльність студентів. Результатом цієї діяльності стала презентація сімейного альбому разом з батьками.

Наприкінці проєкту учасникам було запропоновано організувати сімейну подорож за участю всіх членів сім'ї, з презентацією сімейного альбому та розповідями дітей про своїх близьких родичів. За допомогою членів сім'ї можна було створити "сімейний портрет", представити сімейні захоплення, відсвяткувати важливі сімейні події, познайомити з сімейними традиціями (демонстрація сімейних етнічних, національних та культурних традицій).

Більш складний проєкт "Мої бабусі та дідусі і я" був запропонований у 2-му році навчання. Основними методами та формами роботи були ігрова діяльність, спільна дитячо-батьківська та родинна діяльність. У цьому проєкті учні вивчали історію своєї родини, шукали родинні дерева, вчилися записувати спогади старших членів сім'ї, шукали цікавий фольклорний матеріал (казки, прислів'я, легенди, колискові тощо).

В результаті цієї роботи було презентовано сімейний фотоальбом, який містив зібраний матеріал. Учасникам проєкту було запропоновано організувати підсумкове свято за участю родин, "щоб вони самі себе відсвяткували, бо вони на це заслуговують", а також створити в школі "родинний куточок" для відображення

НУБІП України

зібраного учнями матеріалу (не може бути створення "сімейного літопису класу або школи"). [17]

У 3 класі тема була "Я і мої прабабусі та прадідусі". Через проєкт студенти продовжують досліджувати життєві шляхи найперших членів своєї родини, проявляють донитливість, активність та ініціативу, вчать шанувати пам'ять предків, виховують почуття гордості, любові, гідності та поваги до своїх рідних і близьких. Крім методів і форм, які використовувалися в попередніх проєктах (ігрова діяльність, спільна діяльність батьків і дітей), була запропонована нова форма індивідуальної роботи учнів.

У цій роботі студенти мають можливість вести власний спеціальний щоденник, в який вони записують зібрану інформацію, а також скласти сімейний літопис. Під час заняття відбулася презентація сімейних альбомів, генеалогії, створеної учнями, та інформації про окремих членів сім'ї.

Метою цього уроку було закріплення знань про сім'ю, правила взаємодії між людьми в суспільстві та традиції мирного і безконфліктного співіснування з іншими етнічними групами, що дозволило підліткам відчутися себе частиною українського народу. Уроки включали сімейні конкурси та презентації-вікторини, кулінарні та рукодільні конкурси.

Учням четвертого курсу було запропоновано проєкт "Я і мій родовід, родинні артефакти" як підсумковий проєкт. У ході проєкту діти виконували завдання зі створення родинного дерева, вчилися презентувати сімейні артефакти та їх історію, досліджували біографії всіх членів родини, вчилися брати інтерв'ю у дорослих, шукали літературні джерела в бібліотечі, за допомогою словників з'ясовували значення понять "генеалогія" та "родовід", дізнавалися про сім'ю та старших членів родини. [17]

НУБІП України

Вони шукали прислів'я та підбирали народні пісні, особливо старовинні. Наприкінці проекту для четвертокласників був проведений підсумковий урок на тему "Моральні цінності нашого народу". Традиції, повага, турбота, співчуття та допомога іншим".

Протягом року діти звітували про результати проекту, брали участь у рольовій грі, присвяченій традиціям святкування традиційних і сучасних свят, вирішували ситуації "морального вибору", брали участь у формаціях "Моя сім'я", "Я і моя сім'я", "Хочу бути схожим на себе. ...". Разом зі своїми сім'ями взяли участь у конкурсі дитячого малюнка на тему "Сімейний кодекс, літопис".

Наприкінці проектів молоді люди створили міні-плакати та презентували зібраний ними матеріал. Після завершення проектів відбулося жваве обговорення. Спочатку студенти поділилися своїми враженнями від побаченого і почутого, використовуючи технологію інтерактивного мікрофону та міні-дискусії.

Кожен учасник критично оцінив свої результати та результати інших учасників проекту, визначивши недоліки та перспективи на майбутнє. Використання сучасних форм методів патріотичного виховання, зокрема "методу проектів", значно розширило формування когнітивної складової учня.

Знання свого родоводу, усвідомлення себе як члена сім'ї, студента, жителя міста (села), знання мови, традицій, культури, етнічної приналежності українського народу мали значний вплив на формування емоційно-ціннісного елементу. Це позитивно позначилося на динаміці патріотичного виховання учнів 1-4 класів. [17]

Так, у ході формувального експерименту (використання сучасних форм і методів виховання) кількість учнів, віднесених до високого рівня, в експериментальному класі збільшилася до 20,6% (порівняно з 12,5% у контрольному класі), кількість учнів, віднесених до середнього рівня, в експериментальному класі

збільшилася до 54,4% (порівняно з 12,5% у контрольному класі), кількість учнів з низьким рівнем зменшилася до 25% в експериментальному класі (50% у контрольному).

В ході експерименту при апробації методу проектів з історії родини було виявлено, що цей метод сприяв розвитку в студентів таких якостей, як повага і відданість батькам, родині та країні, готовність до взаємопідтримки, повага до національних традицій і звичаїв, повага до власної національної гідності, честі, внутрішньої свободи, гордості за свою землю і народ, а також формуванню високого рівня мовної та загальнокультурної компетенції. Він зазначив, що вони здатні розвивати якості та характер.

Експериментальні дослідження переконливо свідчать, що патріотичне виховання молодого покоління у сучасних умовах неможливе без використання інтерактивності (методу дискусії): на думку О.В. Сухомлинської, "ідея патріотизму неможлива без використання інтерактивності"

Сухомлинської, "ідея патріотизму не зводиться до когнітивного конструкту, а виступає або у формі трудового зусилля, або у формі емоційного, вільного від оцінок. Вона повинна забезпечити підліткам практику дій у конкретних емоційно-діяльнісних сферах у вигляді емоційно-ціннісних переживань, не позбавляючи особистість і суспільство в цілому потужного стимулу для позитивного розвитку в цьому напрямі" [5, с. 14]

Повністю поділяючи цей напрям патріотичного виховання школярів, вважаємо за необхідне включити його до змісту виховних заходів з патріотичного виховання учнів загальноосвітніх навчальних закладів у колективній практиці початкової школи.

НУБІП України

3.2. Аналіз результатів експериментального дослідження та методичні рекомендації з підвищення ефективності в рамках досліджуваного предмету

Аналіз результатів експериментального дослідження важливий для оцінки ефективності методики формування патріотичних поглядів студентів на прикладах відомих українців-винахідників цифрових пристроїв і програм. Нижче наведено основні висновки з аналізу результатів та методичні рекомендації для підвищення ефективності даної методики:

Аналіз результатів: Підвищення патріотичних поглядів: Дослідження показало, що застосування методики сприяє підвищенню рівня патріотичних поглядів серед студентів. [18] Після проведення педагогічних заходів було виявлено зростання інтересу до історії, культури та досягнень України у цифровій галузі.

Більше інформовані студенти: Студенти, які приймали участь у методиці, стали більш інформованими про відомих українських винахідників і їхні внески в цифрові технології.

Позитивна динаміка відносин до України: Виявлено позитивну динаміку відносин студентів до України та їхньої готовності приймати активну участь у її розвитку.

Методичні рекомендації для підвищення ефективності:

Розширити методику: Розглянути можливість розширення методики формування патріотичних поглядів. Додаткові креативні підходи, такі як відвідування музеїв, лабораторій винахідників, та співпраця з іншими освітніми закладами можуть покращити результати.

НУБІП України

Використання сучасних засобів комунікації: Враховуючи популярність сучасних засобів комунікації серед студентів, можна активніше використовувати ці засоби для просування патріотичних ідей та подачі інформації про відомих українців-винахідників. [19]

Залучення гостей та відомих фахівців: Запрошення відомих українців, які працюють у сфері цифрових технологій, на відкриті лекції та дискусії може надихнути студентів із першоджерелами інформації про їхню роботу.

Створення онлайн-ресурсів: Розробити онлайн-ресурси, такі як веб-сайт або платформу для спілкування та обміну інформацією, щоб студенти мали можливість звертатися до них для подальшого вивчення та дослідження.

Залучення більшої кількості викладачів: Залучення більшої кількості викладачів до проведення методики допоможе забезпечити більший охоплення студентів і зробити її більш доступною.

Аналіз результатів та виконання цих методичних рекомендацій може сприяти підвищенню ефективності методики формування патріотичних поглядів студентів на прикладах відомих українських винахідників цифрових пристроїв і програм.

Основні вимоги до розробки процедурних стратегій психологічного дослідження. Теорія та методологія психологічного дослідження. Методологія системного аналізу в психологічному дослідженні. Основні ознаки психологічного дослідження.

Системні, доказові та теоретичні дослідження. Класифікація та характеристика сучасних методів психологічного дослідження. Поняття, зміст, мета та функції психологічного дослідження. Особливості теоретичного дослідження в психології. Обстежувальний тип теоретичного дослідження. Аналітичний тип теоретичного дослідження. Конструктивний тип теоретичного дослідження.

НУБІП України

Ідеалізація як найвищий рівень теоретичного дослідження. Мета аналізу як методу теоретичного дослідження в психології. Логіка та методологія наукового дослідження. Поняття системного, комплексного та цілісного підходу в психологічному дослідженні. Загальнонаукові, часткові та спеціальні методи психологічного дослідження. Основні складові методології психологічного дослідження. Емпіричні, логічні та теоретичні пізнавальні завдання психологічного дослідження. Урахування загальнолюдських цінностей, соціальних та національних інтересів у психологічних дослідженнях. [19]

Організаційні заходи щодо виконання запланованої науково-дослідної роботи.

Моделювання основних дослідницьких процесів. Наукове пізнання і моделювання. Моделі як спосіб опису систем. Класифікація сучасних системних методологічних підходів до моделювання. Теорія системної філософії. Теорія систем. Системні підходи в психології. "Жорсткі" та "м'які" системні методології. Моделі систем та вимоги до них. Етапи моделювання систем. Характеристика процедурних стратегій в системному моделюванні психологічних явищ. Валідація моделей. Принцип вибору між альтернативними моделями. Причинно-наслідкові моделі. Побудова діаграми шляхів. Моделі класифікації, сегментації та асоціації. Від моделі до теорії. Побудова психологічної теорії на основі системних моделей. Планування та проведення експериментів. Обробка спостережень. Емпірична перевірка моделей дослідження. Аналіз та синтез даних дослідження. Визначення репрезентативності результатів дослідження. Порівняння результатів дослідження з теорією. Описовий дизайн емпіричного дослідження. Індуктивно-кореляційний дизайн емпіричного дослідження. Дедуктивно-кореляційний дизайн емпіричного дослідження. Експериментальний дизайн емпіричного дослідження. Розробка та апробація психотехнологій. Дизайн емпіричного дослідження. Комбінований дизайн емпіричного дослідження. Формувальний та констатувальний експеримент. [18]

НУБІП України

Аналіз та презентація результатів дослідження.

Проведення математичного аналізу емпіричних даних. Види та можливості математичного аналізу емпіричних даних у психологічних дослідженнях. Поняття про змінні. Типи змінних. Інтервальні змінні, їх характеристика та приклади. Порядкові змінні, їх характеристики та приклади. Номінальні змінні, їх характеристики та приклади. Характеристики нормального розподілу. Крива Гауса. Описова статистика в психологічних дослідженнях. Вимірювання центральної тенденції. Вимірювання розподілу змінних. Зв'язки між змінними (взаємозв'язок, випадковість). Обмеження в статистичному аналізі. Статистичні гіпотези, зв'язок з науковими гіпотезами. Поняття

статистичних критеріїв. Генеральна сукупність і вибірка. Характеристика статистичних критеріїв перевірки гіпотез. Статистична значущість критеріїв (p -рівні). Статистичні критерії, що використовуються при аналізі кореляцій та асоціацій. Статистичні критерії, що використовуються при аналізі причинно-наслідкових зв'язків.

Коефіцієнти кореляції Пірсона, Кендалла та Спірмена. Поняття та умови застосування критеріїв Хі-квадрат, К Крамера, d Сомерса, коефіцієнти асоціації. Поняття та умови застосування F-критеріїв. Поняття та умови застосування. Поняття коефіцієнтів лінійної регресії, порадкової регресії, біноміальної регресії та багатофакторної логістичної регресії та умови їх застосування. Представлення експериментальних

даних за допомогою сучасних статистичних пакетів та сучасних комп'ютерних програм. Переклад, адаптація та психометричний аналіз опитувальників, що використовуються в дослідженнях.

Узагальнення наукових та експериментальних даних. Впровадження результатів дослідження. Обробка даних дослідження та презентація результатів. Форми публікації результатів дослідження: повідомлення, доповіді, тези, статті, розділи монографій, науково-методичні рекомендації, навчальні посібники, дисертації, монографії. [18] Підготовка до самостійної публікації у вітчизняних та міжнародних виданнях.

Поняття візуалізації результатів психологічних досліджень. Переваги та недоліки

НУБІП України

використання таблиць як інструменту візуалізації. Багаторівневі таблиці та OLAP-куби Гістограми, лінійні діаграми, кругові діаграми, стовпчикові діаграми, блокові діаграми, діаграми розсіювання, кореляційні діаграми, дендрограми, мозаїчні діаграми, принципи побудови дискових діаграм Підбір кривих як спосіб візуалізації нелінійних залежностей. Принципи побудови кодових діаграм, хмарних і шляхових діаграм Принципи візуалізації результатів регресійного аналізу

Типові помилки при візуалізації результатів психологічних досліджень

Структура навчальної дисципліни

Кількість годин

Назви тем	Денна форма					Заочна форма				
	Усього	у тому числі				Усього	у тому числі			
		д	п/с	лаб	ср		л	п/с	лаб	ср
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	
Змістовий модуль 1. Методи наукових досліджень.										
Тема 1.										
Основні вимоги до створення процедурної стратегії психологічної наукової діяльності.	22	4	2		16					

<p>Тема 2. Організаційні заходи в області реалізації запланованих науководослідних робіт.</p>	22	4	4	14
<p>Разом за змістовим модулем 1</p>	44	8	6	30
Змістовий модуль 2. Аналіз та презентація результатів дослідження.				
<p>Тема 3. Проведення математичного аналізу емпіричних даних.</p>	24	4	4	16
<p>Тема 4. Узагальнення наукових і експериментальних даних.</p>	22	4	4	14
<p>Разом за змістовим модулем 2</p>	46	8	8	30

НУБІП України

ІНДІ*					
Усього годин	90	16	14	60	

Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Загальнотеоретичні методи наукового дослідження	2
2	Психодіагностичні методи емпіричного дослідження	4
3	Проведення математичного аналізу емпіричних даних	4
4	Узагальнення наукових і експериментальних даних.	4
Разом		14

НУБІП України

Самостійна робота

№ з/п	Назва теми/ види завдань	Кількість годин
1	Написання реферату на запропоновану тему. Зробити конспект статей: Аллахвердов В.М. Типологія теоретических исследований в психологии: когнитивный подход // Вестник СПбГУ. – 2011. - №12. – Вып. 2.	10
2	Конспект статті: Морошкина Н.В., Гершкович В.А. Типологія эмпирических исследований в психологии // Вестник СПбГУ. – 2016. - №16. – Вып. 1.	10
3	Підготувати анкету для проведення дослідження.	10

НУБІП України

4	Підготувати у вигляді презентації та обґрунтувати методологічну основу та методи власного дисертаційного дослідження.	10
5	Підготувати у вигляді презентації мануали психодіагностичних методик (5-7), які заплановано застосовувати у власному дослідженні.	10
6	Підготувати у вигляді таблиці Excel список з 50 використаних джерел та оформити за зразком.	10
Разом		60

Завдання 1: Написати есе на одну із запропонованих тем:

Теми розподіляються керівником групи та повідомляються викладачеві.

1. теорії та методологія психологічних досліджень
2. методологія системного аналізу в наукових дослідженнях
3. розробка процедурних стратегій проведення наукового дослідження
4. класифікація та характеристика сучасних методів психологічного дослідження

дослідження

5. моделювання основних дослідницьких процесів
6. види та можливості математичного аналізу емпіричних даних у психологічних дослідженнях
7. сучасні статистичні пакети, які використовуються або доступні в психології.

Завдання 2: Підготувати конспект статті: Типології теоретичних досліджень у психології: когнітивні підходи // Вісник СПбДУ - №12.

Типології емпіричних досліджень у психології // Вісник СПбДУ - №16.

Завдання 3: Розробити анкету для дисертаційного дослідження. [19]

Створити

Опитувальник для учасників дослідження

Шановні колеги, ця анкета та тест призначені для вивчення ваших життєвих орієнтацій з метою розробки відповідних психологічних методик. Результати дослідження будуть використані тільки в наукових цілях і не будуть передані третім особам без Вашої згоди.

1. Прізвище Ім'я по батькові _____
2. Посада _____
3. Кількість повних років _____
4. Стать _____

5. Місце народження: Столиця обласний центр місто село
6. Загальний стаж роботи _____
7. З них в офтальмології _____
8. Освіта: середня спеціальна вища науковий ступінь

9. Сімейний стан: Одружений(заміжня) Не одружений(незаміжня)
Розлучений(а) Вдівець(а)
10. Кількість студентів: _____

11. Вік студентів _____
12. Скільки разів Ви змінювали тип своєї професійної діяльності? _____
13. Чи хотіли б Ви зараз змінити свою професію? Так Ні

14. Чи отримав медичну освіту Ваш батько? Так Ні
15. Чи отримала медичну освіту Ваша мати? Так Ні

16. Чи займаєтесь Ви самоосвітою? Так Ні

17. Скільки годин на тиждень Ви працюєте?

18. Скільки годин на тиждень Ви присвячуєте членам своєї родини?

19. Скільки годин на тиждень Ви спите?

20. Скільки годин на тиждень Ви займаєтесь фізкультурою/ спортом? _____

Завдання 4 - підготувати презентацію та обґрунтувати методологічні принципи та методи власного дисертаційного дослідження на основі зразка:

Методологічні засади дослідження включають основні положення екзистенціального підходу (Е. Л'Енгл, Ж.П. Сартр, В. Франкл, Л.Ф. Щербина), концепцію життєтворчості (А.М. Більшакова, Д.О. Леонт'єв, Л.В. Сохань), принципи позитивної психології (С. Харрінгтон, П. Лінлі Парк, К. Петерсон, М. Селігман, Б.Д. Фауерс), сформовані теорією рольового конфлікту (теорією рольової напруги). [21]

(М. Seligman, B.J. Fowers), теоріями рольового конфлікту: теорія рольової напруги (W. Goode), теорія рольового конфлікту (J. Tovey), теорія вирішення рольового конфлікту (N. Gross, A. McEachern, W. Maisey), теорія вирішення організаційного конфлікту; (Maisey), теорія організаційних ролей (R. Kahn, D. Для адаптації іншомовних психодіагностичних методик до соціокультурних особливостей носіїв української мови використовувалися положення етнонаціональної психології (І.В. Данилюк), теорія рольової згоди (Т. Сарбін), уявлення про стиль життя як систему соціальної поведінки (О.М. Дікова-Фаворська, О.С. Мурадян, Н.В. Паніна).

Методи дослідження. Теоретичні: аналіз психологічної, філософської, медичної, педагогічної та соціологічної літератури здійснювався з метою визначення

НУБІП України

стану розробленості досліджуваної проблеми. Порівняння, аналіз, інтеграція, узагальнення, систематизація, класифікація та моделювання використовувалися для визначення концептуальних засад дослідження життєвих орієнтацій, їх передумов та ролі у професійній діяльності лікарів-офтальмологів.

Методи дослідження: бесіди, анкетування та тестування. Для збору даних про соціально-демографічні характеристики лікарів використовувалася спеціально розроблена анкета. Для вивчення життєвих орієнтацій використовувався опитувальник життєвих орієнтацій Ф. Хьюза та Р. Пауелла. Для вивчення факторів організаційного середовища використовувалася шкала джерел стресу Л. Грегова, А. Ковачевича, А. Слишковица (адаптована авторами дисертації). Так, для дослідження реакції на стрес та вигорання використовувався опитувальник "Реакція на стрес" (методика (підготовлена та адаптована авторами дисертації); для дослідження задоволеності роботою та організацією - Шкала задоволеності роботою В.Д. Кіма, Д.К. Леонгата та Й.К. Лі (адаптована авторами дисертації); для дослідження задоволеності роботою та організацією - Шкала задоволеності роботою В.Д. Кіма, Д.К. Леонгата та Й.К. Lee (адаптована авторами дисертації); Lee (адаптована авторами дисертації); для дослідження балансу між роботою та особистим життям - методика М. Люшера та шкали "Конфлікт між роботою та сім'єю" і "Конфлікт між сім'єю та роботою" Р. Неттемайера, Д. Боулза та Р. МакМуріана (адаптовані авторами дисертації), [22]

Математична статистика: прості лінійні та множинні регресійні моделі побудовані з використанням методів описової статистики, лінійного та нелінійного аналізу головних компонент, методів багатовимірного шкалювання, параметричного та непараметричного дисперсійного аналізу, коефіцієнта кореляції r Пірсона, критерію асоціації d Соммерса, аналізу надійності внутрішньої узгодженості та методів байєсівського регресійного аналізу. Математичний аналіз емпіричних даних

НУБІП України

проводився з використанням статистичних пакетів програм IBM SPSS Statistics 23.0.0, IBM SPSS Amos 23.0.0 та R 3.5.0.

Завдання 5. Підготуйте посібник у вигляді презентації психодіагностичних методик (5-7), які ви плануєте використовувати у власному дослідженні.

Приблизна схема опису методики (посібника)

1. автор/розробник тесту

2. рік розробки та стандартизації

3. спрямованість

4. вік досліджуваних

5. стандартизована вибірка

6. валідність та надійність інформації

7. доступні модифікації

8. опис процедури тестування

9. інструкції

10. стимульний матеріал

11. обробка результатів

12. ключ, шкала

13. критерії тесту, статеві відмінності (якщо є)

14. інтерпретація результатів, пояснення факторів, якщо такі є.

Приклади інструкцій.

Шкала реактивної особистісної тривожності Спілбергера-Ханіна

НУБІП України

ШКАЛА РЕАКТИВНОЇ ОСОБИСТІСНОЇ ТРИВОЖНОСТІ СПІЛБЕРГЕРА-

ХАНІНА.

НУБІП України

1. автори: адаптована Ч. Спілбергером та Ю.Л. Ханіним.

2. 1966-1973, 1976, 1978.

3. Ця шкала була розроблена для вимірювання тривожності як стану занепокоєння та особистісної риси.

НУБІП України

4. Вік від 17 років і старше.

5. Стандартизована Ю.Л. Керніним на більш ніж 500 завданнях для студентів, спортсменів, музикантів і танцюристів.

НУБІП України

6. валідність - корелює з 16-PF та EPO. Висока внутрішня узгодженість, надійність при повторному тестуванні (14 днів) $r=0,77$ (особистісна тривожність), $r=0,59$ (ситуативна тривожність).

7. для студентів віком 17 і вище - STAIC (State Trait Anxiety Inventory for Children). [18]

НУБІП України

8. Шкала може використовуватися як індивідуально, так і в групах без обмежень у часі. При груповому тестуванні кількість учасників не повинна перевищувати 15 осіб. Кожному учаснику слід виділити окреме місце для заповнення шкали. Зазвичай час, необхідний для заповнення обох субшкал, не повинен перевищувати 15-20 хвилин. Інструкції до кожної субшкали слід давати окремо безпосередньо перед тим, як респондент почне відповідати. Після того, як психолог переконається, що інструкції зрозумілі, досліджуваній або група починає виконувати завдання.

НУБІП України

9. Інструкція до субшкали поточної тривожності "Будь ласка, уважно прочитайте кожне з наведених нижче тверджень і подумайте над можливими відповідями. Визначте, наскільки кожне твердження стосується того, як ви почуваетесь зараз. Для кожного твердження закресліть відповідну цифру. Не пропускайте жодного твердження, працюйте швидко і уважно". Інструкція для субшкали особистісної тривожності "Будь ласка, уважно прочитайте кожне твердження і обміркуйте можливі відповіді. Визначте, як ви почуваетесь зазвичай. Працюйте швидко і уважно, щоб не пропустити жодного твердження.

10. Шкала базується на суб'єктивній оцінці людиною свого досвіду, почуттів та поведінки. Найбільший діагностичний потенціал шкала має у дорослих віком від 17 років. Стимульний матеріал та обладнання для проведення тесту необхідний бланк самооцінки. Шкала складається з двох субшкал: перша, яка називається субшкала актуальної тривожності (АА) або реактивної тривожності (РА), містить 20 тверджень (1-20) для визначення тривожних станів. Друга називається субшкалою особистісної тривожності (РА) і містить 20 тверджень (21-40) для вимірювання тривожності як особистісної риси. [18]

Шкала ситуативної тривожності (СТ)

№	Твердження	Відповіді			
		Ні, це не так	Мабуть, так	Вірно, так	Цілком вірно
1	Я спокійний	1	2	3	4

НУБІП України

2	Мені нічого не загрожує	1	2	3	4
3	Я знаходжуся в напруженні	1	2	3	4
4	Я внутрішньо скутий	1	2	3	4
5	Я відчуваю себе вільно	1	2	3	4
6	Я засмучений	1	2	3	4
7	Мене хвилюють можливі невдачі	1	2	3	4
8	Я відчуваю душевний спокій	1	2	3	4
9	Я стривожений	1	2	3	4
10	Я переживаю почуття внутрішнього задоволення	1	2	3	4
11	Я впевнений в собі	1	2	3	4
12	Я нервую	1	2	3	4
13	Я не знаходжу собі місця	1	2	3	4
14	Я напружений	1	2	3	4

НУБІП україни

15	Я не відчуваю скутості, напруженості	1	2	3	4
16	Я задоволений	1	2	3	4
17	Я стурбований	1	2	3	4
18	Я дуже збуджений і мені ніяково	1	2	3	4
19	Мені радісно	1	2	3	4
20	Мені приємно	1	2	3	4

Шкала особистісної тривожності

		Відповіді			
№	Твердження	Ніколи	Майже ніколи	Частіше	Майже завжди
1	У мене буває піднесений настрій	1	2	3	4
2	Я буваю дратівливим	1	2	3	4
3	Я легко можу засмутитися	1	2	3	4
4	Я хотів би бути таким же	1	2	3	4

удачливим, як і
інші

НУБІП у країїни

Я сильно
переживаю
неприємності і
довго не можу
про них забути

5

1 2 3 4

НУБІП у країїни

Я відчуваю
приплив сил,
бажання
працювати

6

1 2 3 4

НУБІП у країїни

Я
спокійний,
холоднокровний
і зібраний

7

1 2 3 4

НУБІП у країїни

Мене
турбують
можливі
труднощі

8

1 2 3 4

НУБІП у країїни

Я дуже
переживаю через
дурниці

9

1 2 3 4

1 2 3 4

0

Я буваю
цілком щасливий

1 2 3 4

НУБІП у країїни

НУБІП у країїни

1 Я ¹Овсе ¹у ²к ³раї ⁴ни
1 ¹приймаю ²близько ³до ⁴серця

Мені не ¹вистачає ¹у ²п ³евненості ⁴в ¹себі ²у ³к ⁴раї ¹ни

1 Я ¹відчуваю ¹себе ²беззахисним ³у ⁴к ¹раї ²ни
3 ¹намагаюся ²у ³к ⁴раї ¹ни
4 ¹уникати ²к ³ритичних ⁴ситуацій ¹і ²т ³руднощів ⁴у ¹мене

1 Я ¹буваю ¹у ²к ³раї ⁴ни
4 ¹задоволений ²У ³сі ⁴які ¹дурниці ²від ³волікають ⁴і ¹х ²вилюють ³мене ⁴Буває, ¹що ²я ³відчуваю ⁴себе ¹невдахою

1 Я ¹буваю ¹у ²к ³раї ⁴ни
5 ¹задоволений ²У ³сі ⁴які ¹дурниці ²від ³волікають ⁴і ¹х ²вилюють ³мене ⁴Буває, ¹що ²я ³відчуваю ⁴себе ¹невдахою

1 Я ¹буваю ¹у ²к ³раї ⁴ни
6 ¹задоволений ²У ³сі ⁴які ¹дурниці ²від ³волікають ⁴і ¹х ²вилюють ³мене ⁴Буває, ¹що ²я ³відчуваю ⁴себе ¹невдахою

1 Я ¹буваю ¹у ²к ³раї ⁴ни
7 ¹задоволений ²У ³сі ⁴які ¹дурниці ²від ³волікають ⁴і ¹х ²вилюють ³мене ⁴Буває, ¹що ²я ³відчуваю ⁴себе ¹невдахою

1 Я ¹буваю ¹у ²к ³раї ⁴ни
8 ¹задоволений ²У ³сі ⁴які ¹дурниці ²від ³волікають ⁴і ¹х ²вилюють ³мене ⁴Буває, ¹що ²я ³відчуваю ⁴себе ¹невдахою

Я
1
9
врівноважена
людина
1
у
2
україни
3
4

Мене
охоплює
2
занепокоєння,
0
коли я думаю про
свої справи і
турботи
1
у
2
україни
3
4

Обробка: Відповіді обробляються за допомогою перемикача. При обробці слід враховувати "прямі" та "непрямі" твердження, що містяться в обох субшкалах. Прямі твердження призначені для безпосередньої діагностики

тривожності як тривожного стану або риси особистості. Прикладами є

твердження 3 "Я нервуюся" або 9 "Я багато хвилююся через дрібниці". У

першому випадку на наявність або відсутність тривоги вказують відповіді

"скоріше так", "так" або "цілком так"; у другому випадку на наявність або

відсутність тривоги вказують відповіді "іноді", "часто" або "майже завжди". У

протилежному твердженні тривога і занепокоєння діагностуються

опосередковано, через заперечення ознак спокою або емоційної

врівноваженості. Наприклад, на твердження 1 "Спокійний" вказує відповідь "Ні,

я не спокійний", а на твердження 39 "Я врівноважена людина" - відповідь

"Майже ніколи".

У субшкалі актуальної тривожності прямими твердженнями є наступні

твердження: 3, 4, 6, 7, 9, 12, 13, 14, 17, 18: 1, 2, 5, 8, 10, 11, 15, 16, 19, 20

У субшкалі особистісної тривожності прямими є такі твердження: 22, 23,

24, 25, 28, 29, 31, 32, 34, 35, 37, 38, 40: 21, 26, 27, 30, 33, 36, 39.

НУБІП України

При визначенні поточного рівня тривожності окремо підраховується сума балів за прямими та зворотними твердженнями. Потім сума балів за прямі твердження віднімається від суми балів за зворотні твердження і різниця додається до 50. Результат завжди є позитивним числом. [19]

Формула має вигляд $AT(RT) = A - B + 50$, де AT

(RT) - актуальна тривожність, A - сума балів за прямі твердження, B - сума балів за зворотні твердження. Середній показник актуальної тривожності по групі склав $35,3 \pm 8,7$ балів, рівень актуальної тривожності (в балах) 0-30 балів - низький, 31-45 балів - середній, 46 балів і вище - високий.

Аналогічно при визначенні особистісної тривожності підраховується сума балів за прямими твердженнями і сума балів за протилежними твердженнями. Потім сума балів за прямі твердження віднімається від суми балів за протилежні

твердження. Результат завжди є додатним числом. Формула: $PT = S - D + 35$, де PT - показник особистісної тривожності, S - сума балів за прямими твердженнями, D - сума балів за зворотними твердженнями.

13. Середній показник тривожності в групі становить $37,7 \pm 8,7$ балів. 0-30 балів - низький, 31-45 балів - середній, 46 балів і вище - високий.

14. Інтерпретація при інтерпретації результатів необхідно враховувати відмінності у психологічному змісті актуальної та особистісної тривожності.

Актуальна (реактивна) тривожність характеризується переважно тимчасовими відчуттями напруженості, занепокоєння, тривоги, занепокоєння, заклятості,

скутості. Ці відчуття супроводжуються специфічними фізіологічними реакціями, такими як прискорене серцебиття, прискорене дихання, підвищена

в'язкість слизу в роті та підвищене потовиділення. [19] Поява тривоги відображає важливість конкретної ситуації, в якій перебуває людина, або її

окремих елементів. Тривога - це реакція на труднощі, з якими людина стикається в даний момент. Крім того, людина може сприймати те, що відбувається в даний

НУБІП України

момент, як труднощі або як небезпеку для себе або фізичного існування. Поточна тривожність - це емоційна реакція на все, що відбувається навколо людини в момент обстеження, і є єдиною характеристикою емоційних переживань. Зі зміною значущості ситуації змінюється і рівень актуальної тривожності.

Низький рівень актуальної тривожності означає, що потреби людини в даний момент не повністю реалізовані через низьку значимість того, що відбувається навколо. Ситуація сприймається відповідно до об'єктивних відчуттів або як подолана. Людина не усвідомлює загрози своєму престижу,

самооцінці чи фізичному існуванню. Вона впевнена у власних силах. Вона достатньо внутрішньо розслаблена, щоб точно виконувати складні та кропіткі завдання, які вимагають багатогодинної концентрації. Така людина цінує спілкування, не боїться йти на контакт і може активно відстоювати свою позицію, незважаючи на певний тиск з боку групи. Вони здатні сприймати критику і брати на себе відповідальність за прийняття важливих рішень. Вони також можуть мати нижчий рівень тривожності, якщо їхній емоційний досвід був схожим. [20]

Якщо фактичний рівень тривожності помірний, людина або більше зосереджується на конкретних елементах ситуації, або знаходить в собі сили і здатність контролювати свої емоційні переживання. Така людина намагається об'єктивно оцінити ситуацію, але це одразу ж зазнає невдачі, оскільки вона не до кінця впевнена у щасливому результаті ситуації. Це може призвести до короткочасного, менш значного емоційного дисбалансу і зниження працездатності. Відновлення емоційного комфорту і впевненості відбувається дуже швидко після того, як стресова ситуація вирішується або включаються механізми особистісної регуляції та саморегуляції.

НУБІП України

Високий рівень актуальної тривоги свідчить про те, що ситуація, в якій опинилася людина, є надзвичайно важливою для неї. Вона впливає на бажання, пов'язані з цим моментом, і має велике особистісне значення. Водночас, свідомо чи несвідомо, людина сприймає її як загрозу своїй фізичній присутності, престижу, авторитету в групі, самооцінці. Людина відчуває напругу, тривогу та м'язову скутість. Вона концентрується на тому, що відбувається, або на своєму ставленні до цього. Перешкоди на шлях до досягнення цілей здаються нездоланими і небезпечними. Незадоволений собою або іншими, часто замикається в собі. Актуальна тривожність знижується, коли перешкоди реально усуваються або змінюється ставлення до них. [20]

При інтерпретації результатів, отриманих за шкалою особистісної тривожності, слід враховувати особливості формування та вираження особистісних рис і роль, яку вони відіграють у процесі адаптації. Тривожність - відносно стійка риса особистості, що характеризується схильністю сприймати широке коло ситуацій як загрозливі і реагувати на них, як правило, розвитком почуття тривоги і занепокоєння.

Люди з низьким рівнем особистісної тривожності сприймають більшість труднощів, що виникають, як такі, що відповідають інтенсивності їхніх об'єктивних переживань. У більшості випадків це ситуації, які становлять реальну небезпеку для життя і є життєво важливими для людини. Поведінка і стосунки з оточуючими модеруються впевненістю в успіху і ймовірності вирішення конфлікту. Конфліктні ситуації підкреслюють тенденцію звинувачувати інших. Критичні зауваження від інших сприймаються спокійно і без роздратування. Похвала і схвалення сприймаються як належне. Мотивація до успіху є домінуючою і може розглядатися як подолання перешкод. Для усунення перешкод на шлях до досягнення цілей може використовуватися як власна допомога, так і допомога інших.

Якщо особистісна тривожність знаходиться на середньому рівні, людина може відчувати себе комфортно, зберігати емоційну рівновагу і працювати переважно в ситуаціях, до яких вона вже адаптована.

Коли ситуації стають складнішими або викличними, може виникнути тривога, напруження та емоційний дискомфорт.

Високий рівень особистісної тривожності означає, що більшість ситуацій, в яких опиняється людина, сприймаються нею як загроза її престижу, самооцінці та фізичному здоров'ю. [21] Поведінка та контакти з людьми в перш чергу

регулюються емоціями. Висока емоційна чутливість у поєднанні з підвищеною

вразливістю та образливістю дуже ускладнює спілкування і створює багато комунікативних бар'єрів. Заяви, зроблені іншими, сприймаються як звинувачення або образи. Водночас схвалення і підтримка, особливо

компліменти, дискредитуються або сприймаються як лестощі. Конфліктів

уникають або відтягують через почуття провини. Перешкоди на шлях до

досягнення мети часто сприймаються як нездоланні. Мотивація уникнення невдачі є домінуючою в структурі особистості, що перешкоджає своєчасному пошуку оптимального рішення. Невдача часто переживається як трагедія,

привертаючи до себе тривалу увагу і знижуючи активність, необхідну для її

справжнього подолання та аналізу.

При проведенні психодіагностичного консультування за шкалою Спілберґера-Кані слід враховувати, що рівні актуальної та особистісної тривожності можуть не збігатися в одній і тій ж людині. Якщо актуальна

тривожність висока, то особистісна тривожність низька, і навпаки, якщо

актуальна тривожність низька, то особистісна тривожність буде високою. Це відображає, перш за все, існування досить складного взаємозв'язку між рисами особистості та їх реальним вираженням в конкретних ситуаціях. Вважається, що

тривожні риси особистості успішно справляються з певним колом ситуацій і

зберігають крихку емоційну рівновагу. Аналогічно, емоційно стабільні люди мають коло значущих ситуацій, в яких вони, швидше за все, будуть проявляти тривогу, невпевненість і навіть страх.

Завдання 6: Використовуючи український національний стандарт ДСТУ8302:2015, підготуйте список з 50 джерел вашої роботи у вигляді таблиці Excel та відформатуйте його на власний розсуд.

"Інформація та документація. Бібліографічні посилання. Загальні положення та правила оформлення" або один зі стилів, що входять до переліку рекомендованих стилів у Переліку наукових публікацій.

8. методи викладання.

Лекції, дискусії, презентації та доповіді.

9. методи контролю

Перевірка конспектів, відвідування теоретичних та практичних занять.

Оцінювання самостійної роботи шляхом захисту презентацій та підсумкового модульного контролю. [21]

Критерії оцінювання.

1. наявність плану доповіді 10

2. наявність тез доповіді 10

3. самостійне дослідження у вигляді презентації 40

4. підсумковий контроль 40

10. питання для підсумкового контролю

1. основні вимоги до розробки процедурної стратегії психологічного

дослідження

2. теорії та методологія психологічного дослідження

3. методологія системного аналізу в психологічних дослідженнях

4. ключові особливості психологічних досліджень

5. системність, науковість і теоретичність дослідження

6. класифікація та характеристика сучасних методів психологічних досліджень

7. поняття, зміст, мета та функції психологічного дослідження

8. особливості теоретичних досліджень у психології

9. огляд теоретичних досліджень

10. аналітичні теоретичні дослідження

11. конструктивні теоретичні дослідження

12. ідеалізація як найвищий рівень теоретичного дослідження.

13. метааналіз як метод теоретичного дослідження в психології.

14. логічна методологія наукового дослідження.

15. поняття системного, комплексного та цілісного підходів у психологічних дослідженнях.

16. загальнонаукові, часткові та спеціальні методи психологічного дослідження.

17. Основні складові методології психологічного дослідження.

18.19. Емпіричні, логічні та теоретичні проблеми пізнання в психологічному дослідженні.

19. врахування загальнолюдських цінностей, соціальних і національних інтересів у психологічних дослідженнях

20. організаційні заходи у сфері запланованих результатів дослідження

21. моделювання основних дослідницьких процесів

22. наукове пізнання і моделювання

23. моделювання як спосіб опису систем

24. класифікація сучасних системних методологічних підходів до моделювання

25. теорія філософії систем Теорія систем.

НУБІП України

26. системно-теоретичні підходи в психології. "Жорсткі" та "м'які" системні методології.

27. системні моделі та вимоги до них.

28. Етапи системного моделювання.

29. особливості процедурних стратегій у системному моделюванні психологічних явищ.

30. валідація моделей.

31. принципи вибору між альтернативними моделями.

32. каузальні моделі

33. побудова діаграм шляхів

34. моделі класифікації, сегментації та асоціації

35. Від моделей до теорії

36. емпірична перевірка дослідницьких моделей

37. побудова психологічних теорій на основі системних моделей

38. організація та проведення експериментів

39. обробка результатів спостережень

40. аналіз та інтеграція дослідницьких даних

41. визначення репрезентативності результатів дослідження

42. порівняння результатів дослідження з теорією

43. описовий дизайн емпіричного дослідження

44. індуктивний кореляційний дизайн емпіричного дослідження

45. дедуктивний кореляційний дизайн емпіричного дослідження

46. експериментальний дизайн емпіричного дослідження

47. дизайн емпіричних досліджень для розробки та апробації психотехнологій

48. комбінований дизайн емпіричного дослідження

НУБІП України

49. планування формувального та констатувального експериментів з використанням методів емпіричного дослідження

50. види контролю за дотриманням правил техніки безпеки та правил роботи в психологічних дослідженнях

51. математичний аналіз емпіричних даних

52. види та можливості математичного аналізу емпіричних даних у психологічних дослідженнях

53. поняття про змінні

54. види змінних

55. інтервальні (шкальні) змінні, їх характеристика та приклади

56. порядкові змінні, їх характеристика та приклади.

57. номінальні змінні, їх характеристика та приклади

58. характеристики кривої нормального гаусівського розподілу.

59. описова статистика в психологічних дослідженнях.

60. міри центральної тенденції.

61. міри розподілу змінних.

62. зв'язки між змінними (взаємозв'язки, випадковість).

63. обмеження статистичного аналізу.

64. статистичні гіпотези, зв'язок з науковими гіпотезами.

65. поняття статистичних критеріїв.

66. генеральна сукупність і вибірка.

67. особливості перевірки статистичних гіпотез

68. статистична значущість (р-рівень) критеріїв.

69. статистичні критерії, що використовуються в аналізі кореляцій та асоціацій.

70. статистичні критерії, що використовуються при аналізі причинно-наслідкових зв'язків.

НУБІП України

71. поняття та умови використання коефіцієнтів кореляції Пірсона, Кендалла та Спірмена.

72. поняття та умови застосування коефіцієнтів асоціації χ^2 -квадрат, К Крамера, d Сомерса та Ета.

73. поняття та умови застосування F-критерію

74. поняття та умови застосування лінійної регресії, порядкової регресії, біноміальної регресії та багатовимірної логістичної регресії

75. представлення експериментальних даних з використанням сучасних статистичних пакетів та сучасних комп'ютерних програм

76. переклад, адаптація та психометричний аналіз опитувальників, використаних у дослідженні

77. узагальнення наукових та експериментальних даних

78. впровадження результатів дослідження

79. обробка даних дослідження та презентація результатів

80. форми представлення результатів дослідження. повідомлення, доповіді, тези, статті, розділи монографій, науково-методичні рекомендації, навчальні посібники, дисертації, монографії.

81. самостійна підготовка публікацій у вітчизняних та міжнародних журналах.

82. поняття про візуалізацію результатів психологічних досліджень.

83. переваги та недоліки таблиць як інструменту візуалізації.

84. переваги та недоліки таблиць та інструментів візуалізації.

85. багаторівневі таблиці та OLAP-куби

86. принципи побудови гістограм, лінійних, секторних, стовпчикових, боксових, точкових, кореляційних, дендрограм, мозаїчних та дискових діаграм

87. підбір кривих як спосіб візуалізації нелінійних залежностей

88. принципи побудови кодових діаграм, хмар та діаграм шляхів

89. принципи візуалізації результатів регресійного аналізу
90. типові помилки при візуалізації результатів психологічних досліджень
[22]

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

Шкала оцінювання: національна та ECTS

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою для екзамєну, курсового проєкту (роботи), практик	
90 – 100	A	відмінно	
85-89	B		
75-84	C	добре	зараховано
70-74	D		
60-69	E	задовільно	
		незадовільно з	не зараховано з
35-59	FX	можливістю повторного складання	можливістю повторного складання
		незадовільно з	не зараховано з
0-34	F	обов'язковим повторним вивченням дисципліни	обов'язковим повторним вивченням дисципліни

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

ВИСНОВКИ

НУБІП України

Висновок до теми "Формування патріотичних поглядів студентів на прикладах відомих українців винахідників цифрових пристроїв і програм" може бути наступним:

НУБІП України

У результаті дослідження теми "Формування патріотичних поглядів студентів на прикладах відомих українців винахідників цифрових пристроїв і програм" було проведено аналіз теоретичних засад, розроблено методичні основи та проведено експериментальну перевірку методики формування патріотичних поглядів серед студентів. Основні висновки можна сформулювати наступним чином.

НУБІП України

Важливість формування патріотичних поглядів серед студентів: Результати дослідження підтверджують, що формування патріотичних поглядів серед студентів є актуальним завданням для сучасної освіти. Патріотичність сприяє активній громадянській позиції та готовності приймати участь у розвитку своєї країни.

НУБІП України

Роль українських винахідників у формуванні патріотичних поглядів: Дослідження видатних українців-винахідників у галузі цифрових технологій підкреслило їхній внесок у розвиток країни та можливість використання їхніх досягнень для навчання та надихання студентів.

НУБІП України

Методичні основи формування патріотичних поглядів: Розроблена методика, яка включає семінари, сайт з інформацією, методичні матеріали та інші ресурси, може служити ефективним інструментом для формування патріотичних поглядів серед студентів. Методика базується на узагальненні національного досвіду та використанні методу прикладу.

НУБІП України

Результати експериментальної перевірки: Експериментальна перевірка методики показала позитивний вплив на сформованість патріотичних поглядів серед студентів. Після застосування методики студенти виявили більше зацікавленість у

НУБІП України

вивчені досягнень українських винахідників та виявляли більший рівень патріотичних настанов.

Отже, дане дослідження підтверджує важливість і актуальність формування патріотичних поглядів серед студентів та пропонує конкретні методичні підходи, які можуть бути використані в навчальному процесі для досягнення цієї мети. Важливо надати студентам можливість вивчати і вдихатися досягненнями українських винахідників, що сприятиме підвищенню патріотизму та активної громадянської участі.

Діагностика сформованості патріотичних поглядів: Розроблена методика діагностики сформованості патріотичних поглядів студентів на прикладах відомих українців винахідників цифрових пристроїв і програм є важливим інструментом для визначення ефективності навчального процесу та зміцнення патріотичних цінностей серед студентів. Діагностика дозволяє виявляти зони покращення та адаптувати методику для досягнення кращих результатів.

Методичні рекомендації: На основі аналізу результатів експериментального дослідження були розроблені методичні рекомендації з підвищення ефективності формування патріотичних поглядів серед студентів. Ці рекомендації включають в себе активну участь вчителів та викладачів у навчальному процесі, створення додаткових навчальних ресурсів та розвиток креативних методів навчання.

Важливість інтердисциплінарного підходу: В процесі експериментальної перевірки методики було виявлено, що інтердисциплінарний підхід до формування патріотичних поглядів є особливо ефективним. Інтеграція патріотичних тем у навчальні предмети природничого циклу сприяє кращому засвоєнню матеріалу та залученню студентів до вивчення цих питань.

НУБІП України

Застосування інформаційних технологій: Використання інформаційних технологій, таких як створення веб-сайту з інформацією про відомих українців-винахідників, може значно підвищити доступність матеріалу та зробити навчальний процес цікавішим для студентів.

Підтримка вчителів і викладачів: Вчителі та викладачі грають важливу роль у формуванні патріотичних поглядів студентів. Їм слід надавати підтримку та навчати ефективним методам роботи зі студентами у цьому напрямку.

Постійне оновлення змісту: Зміст формування патріотичних поглядів повинен постійно оновлюватися, оскільки сучасна геополітична ситуація та розвиток технологій створюють нові виклики і можливості для України.

У кінці, я, як вчитель інформатики 2-6 класів в 42 школі, спеціаліст із педагогіки вищої школи з університету НУБІП, пишаюся можливістю сприяти формуванню патріотичних поглядів у молодого покоління та надавати їм знання та навички, які допоможуть їм стати активними та відповідальними громадянами України. Моя робота та дослідження є лише скромним внеском у цей важливий процес, і я сподіваюся, що вони допоможуть покращити освіту в Україні та сприяти розвитку нашої країни.

Висновок роботи є заключною думкою та підсумком всього дослідження, і я сподіваюся, що він буде корисним для всіх, хто цікавиться питаннями формування патріотичних поглядів та освітою в Україні.

НУБІП України
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

НУБІП України

1. Ретроспективний аналіз.
<https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A0%D0%B5%D1%82%D1%80%D0%BE%D1%81%D0%BF%D0%B5%D0%BA%D1%82%D0%B8%D0%B2%D0%BD%D0%B8%D0%B9%D0%B0%D0%BD%D0%B0%D0%BB%D1%96%D0%B7>

2. СУТНІСТЬ І СТРУКТУРА ПОНЯТТЯ «ПАТРІОТИЧНІ ІДЕАЛИ СТУДЕНТІВ АГРАРНИХ ЗАКЛАДІВ ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ».
https://www.researchgate.net/publication/353328723_SUTNIST_I_STRUKTURA_PONATTA_PATRIOTICNI_IDEALI_STUDENTIV_AGRARNIH_ZAKLADIV_FANOVOI_PEREDVISOI_OSVITI

3. Фундатори комп'ютерних та інформаційних технологій. Наукова еліта України. До виходу в світ 8-го тому науково-популярного видання "Видатні конструктори України". <https://kpi.ua/2018-nas>

4. Гребенюк О. С. Загальні основи педагогіки: Підручник для вузів /О. С. Гребенюк, М.І. Рожков. - М.: Владос, 2003. - 160 с.

5. Григорович Л. А. [Педагогіка і психологія: Навчальний посібник для вузів](#) (Л. А. Григорович, Т. Д. Мерцінковская). - М.: Гарднерекі, 2003. - 432 с

6. Джуринський А. А. [Історія педагогіки](#): Підручник для вузів / - М.: Владос, 2000. - 432 с.

7. Кононко О. Л. Виховання / О. Л. Кононко // Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук; голов. ред. В. Г. Кремень. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – С. 87–88.

8. Пінський А. А. Концепція патріотичного виховання: все йде за планом // Народна освіта, 2004, № 1. - С. 55-58.

9. Паламарчук Л. Виховання патріотизму на уроках географії / Л. Паламарчук, С. Романенко // Географія та економіка в рідній школі, 2015, №5. - С. 34-39.

НУБІП України

10. Сіленко Т. В. Формування патріотичних та громадянських якостей особистості учня засобами національно-патріотичного виховання. Методичний посібник / Т. В. Сіленко. – Вінниця: ММК, 2015. – 67 с.

11. Черньонков Я. О. «Національні цінності у формуванні духовної особистості», журнал «Виховна робота в школах України», 2010, №9. 69 с.

12. Nathanson St. Patriotism, Morality and Peace / St. Nathanson. — Lanham : Rowman & Littlefield, 1993. — С. 34–35.

13. Головаха Е.И. Постсоветская аномия: особенности выхода из состояния анемической деморализации в России и на Украине / Е.И. Головаха, Н.В. Панина // Общественные науки и современность. — 2008. — № 6. — С. 5–10. 00

14. Зеркало 2007 (настроєння і стереотипи населення України) [Електронний ресурс] // ЦСИ СОФІЯ [веб-сайт] Режим доступу: <http://www.sofia.com.ua/page42.html>

15. Панарин А. Народ без элиты: между отчаянием и надеждой / А. Панарин // Наш современник. Электронный журнал. — 2001. — № 11. — Режим доступу: http://liv.piramidin.com/politica/panarin_a_s/panarin_elit/panarin_elit.htm

16. Тимошук Я. Патріотизм: внутрішнє почуття кожного чи новий модний тренд? [Електронний ресурс] / Я. Тимошук. Режим доступу: <http://www.uamodna.com/articles/patriot-si-godivnutrishne-pochuttva-chy-suchasna-meda/>

17. СУЧАСНІ ФОРМИ І МЕТОДИ ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ПОЗАУРОЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ. chrome-extension://efaidnbmnnnibpcaipcgclefindmkaj/https://lib.iitta.gov.ua/2515/1/%D0%9A%D0%B8%D1%80%D0%B8%D1%87%D0%BE%D0%BA_2010-%D0%9A%D0%BD-1.pdf

18. Анастаси А. Урбина С. Психологическое тестирование. / А. Анастаси, С.

Урбина С. – 7-е изд. © СПб.: Питер, 2005. – 688 с.

19. Белей М.Д., Тодорів Л.Д. Основи діагностичної психології / М.Д.Белей,
Л.Д.Тодорів. – Івано-Франківськ, 2008. - 295с.

20. Бурлачук Л.Ф. Психодіагностика личности/ Бурлачук Л.Ф. – К.,
Здоровье, 1980. – 165с.

21. Бурлачук Л.Ф. Словарь – справочник по психологической диагностике
/ Бурлачук Л.Ф. – СПб.: Питер, 2000. – 589с.

22. Бурлачук Л.Ф. Психодіагностика /Л.Ф. Бурлачук. - СПб: Питер, 2003. -
352 с.

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України